

**ALAIKÄISENÄ ILMAN HUOLTAJAA MAASSA OLEVIEN
LASTEN ASUMISEN JÄRJESTÄMINEN - KUVAILEVA
KIRJALLISUUSKATSAUS**

Erja Leppälä
Kandidaatintutkielma
Sosiaalityö
Kokkolan yliopistokeskus
Chydenius
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2022

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Kokkolan yliopistokeskus Chydenius
Tekijä Erja Leppälä	
Työn nimi Alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevien lasten asumisen järjestäminen - kuvaileva kirjallisuuskatsaus	
Oppiaine Sosiaalityö	Työn laji Kandidaatintutkielma
Aika Kevät 2022	Sivumäärä 32 sivua
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tämän tutkielman tarkoituksena oli selvittää, millaisin eri tavoin alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevien lasten asuminen voidaan järjestää ja miten siinä on onnistuttu. Tutkielmassa asumisen järjestämistä tarkastellaan teoreettiskäsitteellisestä viitekehuksesta käsin, joka käsittää pakolaisuuden ja ilman huoltajaa maassa olevan lapsen määritelmät, pakolaislapsen polun kunnan asukkaaksi ja lasten asumisen järjestämisen Suomessa.</p> <p>Tutkielma on toteutettu kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Tutkimusaineisto koostuu yhdestä väitöskirjasta ja kuudesta tieteellisestä artikkelista. Tutkimusaineisto on englanninkielistä ja sisältää tutkimustietoa eri maiden käytännöistä järjestää lasten asuminen. Aineisto on analysoitu sisällön analyysimenetelmällä.</p> <p>Tutkimustulosten mukaan lasten asumisen järjestämisen vastuu jakautuu kunnalle ja valtiolle. Asumisen järjestäminen kuuluu hyvinvointipalveluiden, sosiaalipalveluiden tai lastensuojelun alaisuuteen. Vastuullisia viranomaisia ja asumismuotoja on useita. Onnistumisia on koettu lasten asumisen järjestämisessä sijaishuollon kautta. Lasten resilienssistä eli sietokyvystä ja luovuudesta on raportoitu ja lapset ovat kokeneet asuinpaikkaan liittyvää yhteyden tunnetta. Haasteeksi on noussut lasten sijoitusten ja yksiköiden valvonnan ja työntekijöiden osaamisen puute. Vuosi 2015 koettiin useassa maassa haasteelliseksi asumisen järjestämisen kannalta, koska silloin Euroopan maat vastaanottivat paljon alaikäisenä ilman huoltajaa saapuvia lapsia.</p> <p>Alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevien lasten asuminen järjestetään eri tavalla eri maissa. Asumisen järjestämisestä löytyi yhteneväisyyksiä, mutta myös omia painotuksiaan. Lasten asuminen voidaan järjestää onnistuneesti monella eri tavalla eri hallinnon ja lainsäädännön alla.</p>	
Asiasanat: alaikäisenä ilman huoltajaa olevat lapset, asuminen, laki kotoutumisen edistämisestä, kuvaileva kirjallisuuskatsaus	
Säilytyspaikka: Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja: Ohjaaja YTM Mira Välimaa	

KUVIOT

KUVIO 1	Ilman huoltajaa maassa olevien alaikäisten vastaanoton ja kotoutumisen välinen työnjako, Bruun (2017).....	8
---------	--	---

TAULUKOT

TAULUKKO 1	Tutkimusaineisto.....	166
TAULUKKO 2	Asumisen järjestäminen eri maissa.....	168

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	PAKOLAISUUS JA PAKOLAISLAPSEN POLKU	3
	2.1 Pakolaisuuteen liittyviä sopimuksia	3
	2.2 Pakolaislapsen polku Suomeen	5
3	ILMAN HUOLTAJAA MAASSA OLEVIEN LASTEN ASUMISEN JÄRJESTÄMINEN SUOMESSA	7
	3.1 Vastuunjako eri toimijoiden välillä	7
	3.2 Asumisvaihtoehdot Suomessa	9
4	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	12
	4.1 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus	12
	4.2 Tutkimusprosessi	13
	4.3 Aineiston analyysi.....	14
	4.4 Tutkimusaineisto.....	15
5	TUTKIMUSTULOKSET	18
	5.1 Alaikäisten asumisen järjestäminen eri maissa	18
	5.1.1 Asumisen järjestämisen vastuunjako	19
	5.1.2 Erilaisia alaikäisten asumismuotoja	21
	5.2 Asumiseen liittyviä odotuksia, tukitoimia ja onnistumisia.....	23
	5.2.1 Lasten odotuksia, tarpeita ja toiveita uudessa kotimaassa	24
	5.2.2 Lasten asumisen tuki	25
	5.2.3 Onnistumiset ja haasteet asumisen järjestämisessä	25
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	29
7	POHDINTA.....	31
	LÄHTEET.....	33

1 JOHDANTO

Viime vuosina Euroopan Unionin (jatkossa EU) maat ovat vastaanottaneet poikkeuksellisen paljon ilman huoltajaa maahan saapuvien lasten turvapaikkahakemuksia. Eurooppaan arvioitiin turvapaikanhakemusten perusteella tulleen 190 000 ilman huoltajaa olevaa alle 18-vuotiasta lasta vuosien 2015 ja 2017 välillä (Eurostat, 2018). Pelkästään vuonna 2015 lapsia saapui arviolta noin 92 000 (Eurostat, 2020). Eurooppaan tulee edelleen vuosittain useita tuhansia alaikäisiä ilman huoltajaa olevia lapsia turvapaikanhakijoina. Vuonna 2020 EU-maihin saapui noin 13 600 lasta (Eurostat, 2021). Lisäksi Eurooppaan saapuu ilman huoltajaa olevia lapsia YK:n pakolaisjärjestön UNHCR:n kiintiöpakolaisottojen kautta.

Suomessa alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevat lapset muuttavat palvelutarvearvion perusteella asumaan perheryhmäkotiin, tukiasumiseen tai muuhun hänelle sopivaan asumismuotoon. Lasten huollon ja suojelun järjestäminen ja niihin liittyvät lainsäädännölliset velvoitteet ovat kuitenkin epäselviä. Lisäksi perheryhmäkodit ovat usein pysyväisluontoisia asuinpaikkoja lapsille, koska perheenyhdistäminen ei ole useinkaan mahdollista. Päätäjiltä kaivataan lasten asumiseen rohkeita ratkaisuja, jotta näiden lasten erityiset tarpeet voidaan huomioida. Lasten sosiaalista tukea ja asumista tulee kehittää niin, että limittyvät toisiinsa entistä enemmän. (Kuusisto-Arponen & Korjonen-Kuusipuro, 2017.)

Tutkin ilman huoltajaa maassa olevien lasten asumisen järjestämistä, koska aihe on ajankohtainen johtuen tulevista lainsäädännöllisistä ja organisatorisista muutoksista. Lakia kotoutumisen edistämisestä (2010/386, jatkossa kotoutumislaki) päivitetään parhaillaan, koska valtioneuvoston selonteon (Valtioneuvosto 2021a, 113) kirjausten mukaan ilman huoltajaa Suomessa olevien alaikäisten asumisen järjestämisen lainsäädännöllistä viitekehystä tulee kehittää. Kotoutumislaki ei sisällä tällä hetkellä esimerkiksi yksityiskohtaisia säännöksiä lasten asumisen valvonnasta. Selonteon mukaan kotoutumispalveluita tulee kehittää siten, että ne turvaavat lapsen oikeuksien toteutumisen. Kotoutumislain uudistusten lisäksi yhteiskunnassamme on

käynnissä suuria rakenteellisia muutoksia hyvinvointialuevalmisteluiden muodossa, jotka vaikuttavat myös näiden lasten asumisen järjestämiseen ja asemaan eri palveluissa.

Perheryhmäkotitoiminnasta säädetään kotoutumislaissa, joka kuuluu työ- ja elinkeinoministeriön toimialaan. Perheryhmäkotien toiminnan valvonnasta vastaavat pääasiassa elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset (ELY-keskukset). Perheryhmäkodit eivät ole korkeimman hallinto-oikeuden päätöksen¹ mukaan kunnallista sosiaali- ja terveystalveta. Lastensuojelun keskusliiton vuonna 2019 tekemässä selvityksessä todetaan, että osa kunnista kuitenkin soveltaa sosiaalihuoltolakia perheryhmäkotien kohdalla. Lapsen sijoittamisesta yksikköön tehdään joissain kunnissa sosiaalihuoltolain mukainen päätös ja joissain sitä ei tehdä. Tällä puolestaan on vaikutusta palveluiden saamiseen. Osa kunnista tulkitsee, että lapset kuuluvat oleskeluluvan saatuaankin valtion vastuulle, vaikka he ovat asuinkuntansa asukkaita. Onkin pohdittava, että pitäisikö perheryhmäkotitoiminta siirtää sosiaalihuoltolain alaisuuteen. (Martiskainen & Toivonen 2019, 5, 70.)

Tutkimustehtäväni on selvittää miten muissa maissa alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevien lasten asuminen on järjestetty ja miten siinä on onnistuttu. Tutkielman tarkoituksena on jäsentää alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevien asumisen järjestämistä ja koota tietoa asumisen järjestämisen onnistumisesta eri maissa. Tutkielmani tutkimuskysymykset ovat

1. Millaisin eri tavoin alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevien lasten asuminen voidaan järjestää?

2. Minkälaisia kokemuksia asumisen järjestämisestä on saatu?

Tutkielman tavoitteena on selvittää, mikä taho vastaa asumisen järjestämisestä, minkä hallinnon alaisena sitä järjestetään ja mitä vaihtoehtoja lasten asumiselle on. Lisäksi tavoitteena on kuvata minkälaisia kokemuksia lasten asumisen järjestämisestä on saatu sekä missä on onnistuttu ja mikä on ollut haasteellista.

Tutkielmani on laadullinen tutkimus ja sen teorettiskäsitteellisen viitekehyksen muodostavat pakolaisuus, ilman huoltajaa maassa olevat lapset ja pakolaislapsen polku kunnan asukkaaksi sekä lasten asumisen järjestäminen Suomessa. Tutkielmassani käytän metodina kuvailevaa kirjallisuuskatsausta ja analysoin aineiston sisällön analyysin avulla. Tutkielman aineisto koostuu yhdestä väitöskirjasta ja kuudesta tieteellisestä artikkelista, jotka sisältävät kuvauksia lasten asumisesta.

¹ KHO 2019:45

2 PAKOLAISUUS JA PAKOLAISLAPSEN POLKU

Tutkielmani teoreettiskäsitteellisen viitekehyksen muodostavat pakolaisuus, ilman huoltajaa maassa olevat lapset ja pakolaislapsen polku kunnan asukkaaksi sekä lasten asumisen järjestäminen Suomessa. Tässä luvussa käsittelen pakolaisuutta ja pakolaislapsen polkua kunnan asukkaaksi. Kuvaan tutkimusaihettani seuraavien käsitteiden kautta: pakolaisuus, kiintiöpakolainen, turvapaikanhakija, alaikäisenä ilman huoltajaa maassa oleva lapsi ja oleskelulupa. Rajaan tutkielmani koskemaan oleskeluluvan saaneita alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevia lapsia.

2.1 Pakolaisuuteen liittyviä sopimuksia

Vuoden 2020 loppuun mennessä 82.4 miljoonaa ihmistä oli joutunut pakenemaan kotimaastaan konflikteja. Pakolaisista suurin osa, yli 48 miljoonaa, on maiden sisäisiä pakolaisia ja huomattava osa (73%) pakolaisista jää konfliktimaiden naapurimaihin asumaan. Pakolaisista vain murto-osa saapuu Eurooppaan ja Suomeen. (YK:n pakolaisjärjestö UNHCR.) Pakolaisuuden syitä on monia. Joku pakenee sota tai konflikteja ja joku pakenee oman valtion romahduksen vuoksi, kun valtio ei enää pysty suojelemaan omia kansalaisiaan. Osa jättää kotimaansa ilmastonmuutoksen vuoksi, kun oma elinkeino on mennyt ja joku lähtee vainon vuoksi. Pakolaiseksi määritellään henkilö, joka jättää maansa vainon vuoksi. (Hiltunen 2019.)

Oikeus hakea turvapaikkaa ja pakolaisasemaa perustuu kansainväliseen ihmisoikeuslainsäädäntöön ja sopimuksiin. Pakolaisten vastaanottamisesta sovitaan kansainvälisissä sopimuksissa, kuten vuonna 1951 käyttöön otetussa YK:n Geneven pakolaissopimuksessa (pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus 77/1968). Suomi on sitoutunut noudattamaan Geneven pakolaissopimusta ja vastaanottaa osana pakolaiskiintiötä erittäin haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä, mukaan lukien alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulevia lapsia (Valtioneuvosto 2021b).

Vastaanotettavien kiintiöpakolaisten määrä päätetään vuosittain. Määrä on ollut vuodesta 2001 lähtien 750 henkilöä ja vuonna 2014 määrä nostettiin 1050 henkilöön. (Lyytinen, Ahonen & Kallakorpi 2019, 21.)

Lähtökohtaisesti ihmisoikeudet kuuluvat kaikille. Kuitenkin on olemassa erikoisjärjestelmiä ihmisryhmille, joiden oikeuksien koetaan tarvitsevan erityistä suojelua. YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista (60/1991) on esimerkki tällaisesta. (Lyytinen ym. 2019, 65.) Se on samalla maailman laajimmin ratifioitu ihmisoikeussopimus. Valtio sitoutuu muuttamaan toimintansa ja lakinsa sopimusta vastaaviksi ratifioidessaan sopimuksen. (Unicef.) Euroopan maat ovat sitoutuneet noudattamaan kansainvälisiä sopimuksia, joissa määritellään miten alaikäisiä tulee kohdella heitä koskevassa päätöksenteossa. Sopimuksissa määritellään myös, että lapsille tulee taata humanitaarista apua ja asianmukaista suojelua. Valtion tulee suojella pakolaislapsia ja huolehtia heidän oikeuksistaan. Lasten oikeuksien yleissopimus on perusta kaikelle alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevien lasten kanssa tehtävälle työlle. Yleissopimus sitoo sopimuksen allekirjoittaneet maat hoitamaan pakolaislasten suojelun ja järjestämään heille heidän tarvitsemansa huolenpidon. Pakolaislapsilla on siis samat oikeudet kuin muillakin lapsilla. Kaikki alle 18-vuotiaat ovat Suomessa lapsia ja heitä kaikkia koskee lapsen oikeuksien sopimus kansallisuudesta tai maassa oleskelun perusteista riippumatta. Suomi on sitoutunut noudattamaan sopimusta ja se on ollut voimassa Suomessa laintasoisena vuodesta 1991 lähtien. (Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991.)

Lasten oikeuksien yleissopimuksessa (60/1991) määritellään maassa ilman huoltajaa olevien lasten oikeuksista. Artiklassa 20 todetaan, että lapsella, joka on ilman perheen turvaan, on oikeus saada valtion antamaa erityistä tukea ja suojelua. Sama artikla määrittää, että yleissopimuksen allekirjoittaneet valtiot takaavat ilman perheen turvaa olevalle lapselle vaihtoehtoisen hoidon oman kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Hoidolla voidaan tarkoittaa esimerkiksi sijaishoitoa, islamin lain mukaista kafalaa, lapseksiottoa tai sijoitusta lastensuojelulaitokseen. Mikäli vanhemmat eivät voi huolehtia lapsesta, lapsen hoivan ja huolenpidon turvaaminen voi olla myös lapsen sukulaisten vastuulla. Viime kädessä lapsen suojelu ja huolenpito on kuitenkin järjestettävä sopimusvaltion toimesta. Suomessa vastuu hoidetaan muun muassa vastaanotto- ja kotoutumisjärjestelmän sekä edustajajärjestelmän avulla. (Lundqvist, Tantarimäki, Halttunen, Vanhanen, & yrittäjyysosasto 2017, 8; Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991.)

2.2 Pakolaislapsen polku Suomeen

Pakolaislapsista käytetään erilaisia käsitteitä kuten alaikäisenä yksin tulleet tai alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevat turvapaikanhakija- tai kiintiöpakolaislapset. Englanniksi termit ovat unaccompanied asylum-seeking minors (UAM) ja unaccompanied refugee minors (URM). Lastensuojelulaki määrittää lapseksi alle 18-vuotiaat (Lastensuojelulaki 417/2007, 6 §) ja ilman huoltajaa maassa olevalla tarkoitetaan lasta, joka on vieraassa maassa ilman huoltajaa tai muuta laillista edustajaa (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 746/2011, 39 §, jatkossa vastaanottolaki; kotoutumislaki 1386/2010, 56 §).

Pakolainen on kansalaisuusvaltionsa tai entisen pysyvän asuinmaansa ulkopuolella oleskeleva henkilö, jolla on perustellusti aihetta pelätä joutuvansa vainotuksi alkuperän, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi ja jolle on vainon perusteella myönnetty pakolaisasema. Pakolaisaseman saa henkilö, jonka YK:n pakolaisjärjestö UNHCR katsoo olevan pakolainen tai jolle jokin valtio antaa turvapaikan. (EU:n määritelmädirektiivi 2011/95/EU; Hiltunen 2019.)

Kiintiöpakolainen eli uudelleensijoitettu pakolainen on UNHCR:n tunnustama pakolainen, joka siirretään maasta, josta hän on hakenut suojelua. Kiintiöpakolainen sijoitetaan maahan, joka on myöntänyt hänelle oleskeluluvan kansainvälisen suojelun perusteella. Kiintiöpakolaiset saapuvat usein suoraan pakolaisleireiltä. (Hiltunen 2019.) Kiintiöpakolaisten joukossa on ilman huoltajaa olevia lapsia, joille myös haetaan uudelleen sijoitusta. Useat maat ottavat vastaan näitä lapsia ja Suomikin on sitoutunut vastaanottamaan heitä osana pakolaiskiintiötään. Ministeriöt yhteistyössä valmistelevat valtioneuvostolle esityksen Suomeen valittavien kiintiöpakolaisten kansalaisuuksista ja alueista, mistä pakolaisia valitaan. UNHCR määrittää eniten apua tarvitsevat ja ehdottaa pakolaisia kiintiöpakolaisiksi eri maihin. (Maahanmuuttovirasto 2021a.) Vuoden 2022 kiintiöön ollaan sisällyttämässä 30–40 ilman huoltajaa Suomeen saapuvaa alaikäistä (Valtioneuvosto 2021b). Kiintiöpakolaiset sijoitetaan kuntiin yhteistyössä ELY-keskusten kanssa. Kunnat vastaanottavat pakolaiset ja pakolaisen elämä kunnan asukkaana alkaa. (Maahanmuuttovirasto 2021a.)

Turvapaikanhakija puolestaan on henkilö, joka hakee kansainvälistä suojelua ja oleskeluoikeutta vieraasta valtiosta. Kansainvälistä suojelua voi hakea tilanteessa, jossa henkilön kotimaa tai pysyvä oleskelumaa ei pysty suojelemaan tai ei halua suojella kansalaistaan tai asukastaan. Ihmisen tarve kansainväliselle suojelulle tutkitaan turvapaikkamenettelyssä, josta vastaa Maahanmuuttovirasto. (Lyytinen ym. 2019, 137, 140.) Aikuisten ja perheellisten turvapaikanhakijoiden joukossa saapuu myös ilman

huoltajaa olevia turvapaikanhakijalapsia. Suomessa alaikäisenä ilman huoltajaa tulevan lapsen turvapaikkaprosessi alkaa lapsen ilmoitettua rajaviranomaiselle tai poliisille hakevansa turvapaikkaa. Lapsi ohjataan tämän jälkeen asumaan vastaanottokeskukseen. Vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijä hakee lapselle edustajan, jonka käräjäoikeus määrää käyttämään huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa. Lapsi asuu ja odottaa vastausta turvapaikkahakemukseensa yleensä vastaanottokeskuksessa joko ryhmäkodissa tai tukiasumisyksikössä. (Maahanmuuttovirasto 2021b; vastaanottolaki 746/2011, 39 §; kotoutumislaki 1386/2010, 56 §.)

Lapsi saa turvapaikkahakemukseensa joko kielteisen tai myönteisen päätöksen. Mikäli päätös on kielteinen, hänen täytyy poistua Suomesta. Poliisi varmistaa ennen lapsen palauttamista, että hänet otetaan turvallisesti ja asianmukaisesti vastaan maassa, johon hänet palautetaan. Lapsi voi myös valittaa kielteisestä päätöksestä. (Maahanmuuttovirasto 2021b.) Mikäli lapsi saa kansainvälistä suojelua ja sen myötä turvapaikan, hän saa pakolaisaseman ja siihen perustuvan oleskeluvan. Oleskelulupa voidaan myöntää turvapaikanhakijalle myös muulla kuin pakolaisuuden perusteella. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2021a, 22; ulkomaalaislaki 2004/301, 3§.) Oleskeluluvan voi saada myös toissijaisen suojelun perusteella, jos turvapaikan myöntämisen kriteerit eivät täyty. Perusteena voi olla kuolemanrangaistuksen, kidutuksen, rangaistuksen, teloituksen tai ihmisarvoa loukkaavan tai muun epäinhimillisen kohtelun uhka kotimaassa tai pysyvässä oleskelumaassa. (Lyytinen ym. 2019, 19-20.) Luvan saamisen jälkeen lapsi muuttaa kuntaan asumaan (Maahanmuuttovirasto 2021b).

3 ILMAN HUOLTAJAA MAASSA OLEVIEN LASTEN ASUMISEN JÄRJESTÄMINEN SUOMESSA

3.1 Vastuunjako eri toimijoiden välillä

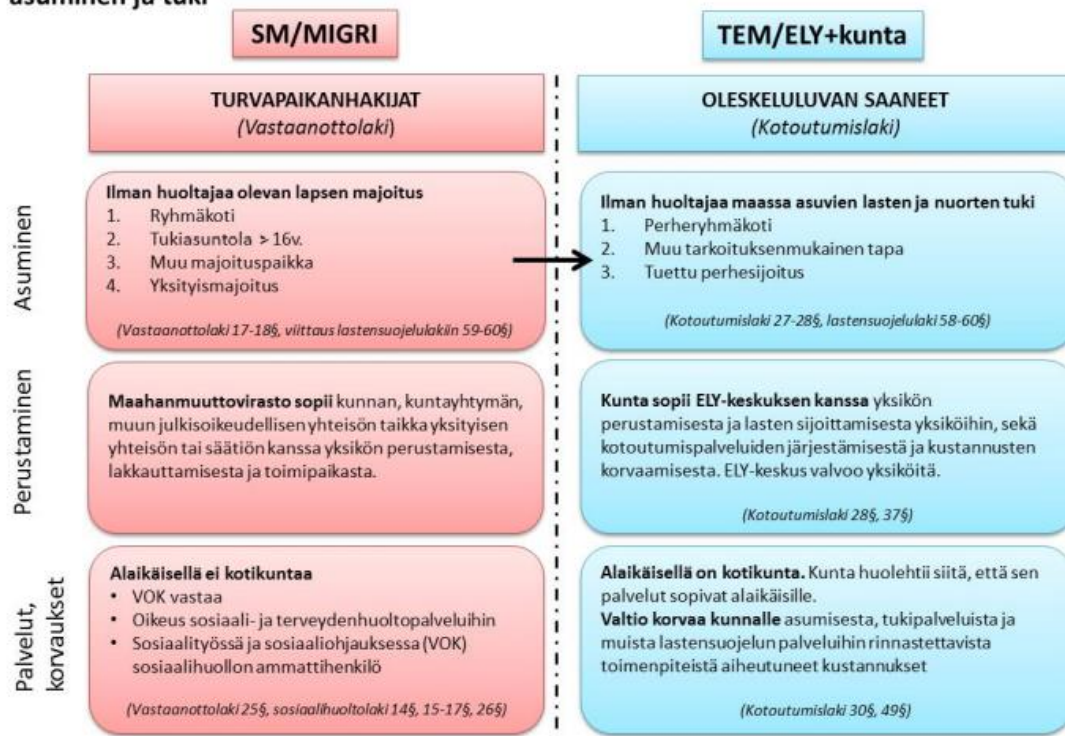
Suomessa alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevien lasten asioita hallinnoi kaksi ministeriötä; sisäministeriö vastaanottovaiheessa ja työ- ja elinkeinoministeriö kotoutumisvaiheessa. Useat eri lait ja asetukset säätelevät toimintaa. Ilman huoltajaa maassa olevan turvapaikanhakijalapsen vastaanottoa säätelee vastaanottolaki (746/2011). Kun lakia sovelletaan alle 18-vuotiaisiin, on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen etuun sekä hänen terveyteensä ja kehitykseensä liittyviin tekijöihin. Lapsen etua arvioidessa, on huomioitava myös mitä lastensuojelulaissa (417/2007) säädetään lapsen edun arvioimisesta (5§). Oleskeluluvan saanutta lasta koskee kotoutumista ja kotoutumista edistävää työtä säätelevä kotoutumislaki (1386/2010) sekä lastensuojelulaki (417/2007) ja sosiaalihuoltolaki (1301/2014). (Lundqvist ym. 2017, 8.)

Maahanmuuttovirasto hallinnoi alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevien turvapaikanhakijalasten ryhmäkoteja turvapaikkaprosessin aikana. Lapsen ikä ja oleskelulupaprosessinvaihe vaikuttavat lapsen asumiseen. Turvapaikkapuhuttelun jälkeen lapsi voi siirtyä toiseen ryhmäkotiin, 16-17-vuotiaille tarkoitettuun tukiasuntolaan tai täysi-ikäisten vastaanottokeskukseen. (Lepola 2012, 80.)

ELY-keskus etsii myönteisen oleskeluluvan saaneelle lapselle kuntapaikan. Alaikäisenä ilman huoltajaa maassa oleva lapsi siirtyy yleensä asumaan perheryhmäkotiin, tuettuun perhesijoitukseen tai muuhun asuinyksikköön kuten tukiasumisyksikköön tai tuettuun asumiseen. Lapsen tai nuoren hoiva, huolenpito ja kasvatus järjestetään kyseisen asuinyksikön toimesta. Näiden asuinyksiköiden valvonta on pääasiassa ELY-keskuksen tehtävä. Lapsen asuinkunta on kuntaan muuton jälkeen

vastuussa lapsesta sekä hänen kasvatuksestaan ja lapsen kotoutumista edistävistä palveluista. (Lundqvist ym. 2017, 9-10; Björklund 2015, 59.) Työ- ja elinkeinoministeriön neuvotteleva virkamies Anna Bruun kuvaa lasten vastaanoton ja kotoutumisen välistä työnjakoa kuviossa 1. (Lundqvist ym. 2017, 8.)

Ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden sekä oleskeluluvan saaneiden asuminen ja tuki

KUVIO 1 Ilman huoltajaa maassa olevien alaikäisten vastaanoton ja kotoutumisen välinen työnjako, Bruun (2017)

Lapselle asuinkuntaa haettaessa, selvitetään tarjolla olevat kunnalliset palvelut ja lapsen mahdollisuus asua Suomessa olevien sukulaisten ja ystävien luona. Alaikäinen, hänen edustajansa, ryhmäkoti, kunnan sosiaalityöntekijä ja ELY-keskus tekevät yhteistyötä, jotta paras mahdollinen ratkaisu löytyisi lapselle. Perheryhmäkodissa asuvat lapset tarvitsevat myös kunnallisia palveluita, joten kuntien rooli lasten elämässä on keskeinen. (Björklund 2015, 59.)

Kunnan asukkaana alaikäinen siirtyy kunnan peruspalveluiden, kuten sosiaalihuollon piiriin. Sosiaalihuollon palveluilla lapselle turvataan välttämätön huolenpito ja toimeentulo sekä kehitys ja terveys. Perheryhmäkoti ei kuitenkaan ole sosiaalihuollon mukaista palvelua, vaikka sen toiminnassa sovelletaan osittain lastensuojelulain säädöksiä. Tällä hetkellä kotoutumislaista ja sosiaalihuoltolaista puuttuvat lisäksi keskinäiset viittaukset edellä mainitusta asiasta. (Lundqvist ym. 2017, 10.)

3.2 Asumisvaihtoehdot Suomessa

Pienryhmäkoteja ryhdyttiin perustamaan 1990-luvun alussa, kun turvapaikanhakijoiden joukossa huomattiin saapuvan alaikäisiä ilman vanhempia tai laillista huoltajaa. Vastaanottojärjestelmän puolella yksiköitä kutsutaan ryhmäkodeiksi ja lapsen kotoutumisvaiheessa perheryhmäkodeiksi. (Myllymäki 2014, 10-11.) Kotoutumislaisissa (1386/2010) määritellään, että oleskeluluvan saaneen tai kiintiöpakolaisena Suomeen saapuvan lapsen hoiva, huolenpito ja kasvatusta pitää järjestää hänen tarpeitaan vastaavalla tavalla. Tämä voidaan järjestää perheryhmäkodissa, tuettuna perhesijoituksena tai muulla lapsen tarpeen mukaisella tavalla. (27 §.) Alle 18-vuotiaan kohdalla on myös huomioitava lapsen etu ja kehitys (4 §).

Lapsi voi asua perheryhmäkodissa 18-vuotiaaksi asti tai siihen saakka, että saa huoltajansa Suomeen. Kahden eri hallinnon alle jakautuminen asettaa haasteita alaikäisyksiköiden valtakunnalliseen koordinointiin. Saadessaan oleskeluluvan lapsi voi joutua muuttamaan toiselle paikkakunnalle, koska ryhmäkoteja ja perheryhmäkoteja sijaitsee eri puolilla Suomea. (EMN 2014, 37.) Lapsen elämään aiheutuu muutoksia ja väliaikaisuutta, kun yksiköitä perustetaan ja suljetaan lasten määriä seurailen. Muutokset asuinpaikassa vaikuttavat lapsen arkeen kuten koulunkäyntiin ja sosiaalisiin suhteisiin. (Lepola 2012, 3, 8, 83.) Euroopan muuttoliikeverkoston selvityksen johtopäätöksissä todetaan, että lapsen edun takaaminen edellyttää ryhmäkotien, perheryhmäkotien ja vastaanottokeskusten sijoittumista toistensa läheisyyteen (EMN 2014, 37). Tavoitteena onkin ollut, että alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevat lapset voisivat muuttaa myönteisen oleskelulupapäätöksen saatuaan vastaanottovaiheen ryhmäkodeista esimerkiksi asumaan samassa kunnassa sijaitseviin perheryhmäkoteihin. Tämä ei kuitenkaan aina ole mahdollista, joten lapset ovat joutuneet muuttamaan myös toisille paikkakunnille. Lapset sijoitetaan toiselle alueelle, mikäli vastaanottokeskuksen lähellä sijaitsevassa perheryhmäkodissa ei ole tilaa. Perheryhmäkodit sijaitsevat kaukana toisistaan, joten lapset menettävät aiemmin luodut sosiaaliset verkostonsa tällaisessa tilanteessa. (Björklund 2015, 59.)

Kuntien halukkuus perustaa perheryhmäkoteja tai muita asuinyksiköitä vaikuttaa myös lapsen mahdollisuuksiin muuttaa asumaan lähikuntaan. Maahanmuuttovirasto voi sopia ryhmäkodin perustamisesta suoraan palveluntuottajan kanssa. ELY-keskus puolestaan sopii kunnan kanssa asuinyksikön perustamisesta ja lasten kotoutumista tukevien palveluiden järjestämisestä sekä toiminnasta aiheutuvien kustannusten korvaamisesta kunnalle. Kunta tai kuntayhtymä voi huolehtia itse toiminnan järjestämisestä tai hankkia sen palveluntuottajalta. (Lundqvist ym. 2017, 9-10.)

Erilleen vanhemmistaan joutuneet lapset ovat erityisryhmä, joka kohtaa turvallisuuden puutetta, taloudellisia vaikeuksia sekä huolenpidon ja rakkauden puutetta (Schubert, 2013, 74). Turvallisuuden tunteen ja luottamuksen rakentaminen on näiden lasten kohdalla erityisen tärkeää. Ilman huoltajaa maassa olevat lapset kaipaavat elämäänsä samoja asioita kuin muutkin lapset. Lapset tarvitsevat välittäviä aikuisia, huolenpitoa, pitkäjänteisyyttä ja rutiineja. (Alitolppa-Niitamo 2014, 80-81.) Ilman huoltajaa maassa oleville lapsille tarkoitetuissa perheryhmäkodeissa ja tukiasumisyksiköissä tuetaan lasten kasvua, kehitystä ja kouluttautumista (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017a, 6). Perheryhmäkoti tarjoaa lapselle kodinomaisen ympäristön, joka valmistaa lapsia itsenäiseen elämään antamalla heille riittävät elämisen tiedot ja taidot. Lapsilla on oikeus saada koulutusta ja heitä kannustetaan opiskelemaan ja hankkimaan ammatti. (Björklund 2015, 35.) Perheenomaisuus ja yhteisöllisyys ovat kuitenkin vähentyneet yksiköissä, kun valvontaa ja sääntöjä on tiukennettu. Perheryhmäkodeissa koetaan Kuusisto ja Korjonen-Kuusipuron (2018) mukaan silti yksittäisiä yhteisiä perhehetkiä. Useampaan kulttuuriin kuuluminen aiheuttaa lapsille epävarmuutta, jonka vuoksi lapset tarvitsevat kotia, jossa voi kasvaa rauhassa aikuiseksi. Turvattomuuden tunne ja pelko palautuksesta kotimaahan aiheuttavat sen, että nuoret miettivät esimerkiksi kotoutumisen merkitystä. Turvallisessa kodissa lapsi voi keskustella uudesta kulttuurista avoimesti ihmetellen ja kritisoiden. Kodin aikuiset myös tukevat, ohjaavat ja kannustavat lasta elämän alkuun. (Kuusisto & Korjonen-Kuusipuro 2018, 371, 373.)

Alaikäisyksiköiden toiminta-ajatuksena on taata lapsille turvallinen elämä ja tyydyttää lasten perustarpeet. Perheryhmäkodissa lapsen elämisen kulut katetaan perheryhmäkodin budjetista, joka sisältää lapsen käyttövaran ja arjen välttämättömät kulut. Tukiasumisyksikössä tai tukiasunnossa asuva nuori ei saa täyttä ylläpitoa, vaan hakee Kelan ensisijaisia etuuksia sekä tarvittaessa Kelan perustoimeentulotukea omien menojensa kattamiseen. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017b, 28, 30; Työ- ja elinkeinoministeriö 2021b.) Alaikäisyksiköissä huolehditaan muun muassa lapsen majoituksesta, ruuasta, raha-asioista, vaatteista, aktiviteeteistä, koulunkäynnistä, sosiaalisesta tuesta ja vertaistuesta. Kun näistä edellä mainituista lapsen perustarpeista on huolehdittu, voidaan harkita lapsen integroitumisen aloittamista. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017a, 26.)

Lapsen turvallisesta kasvusta vastaavista työntekijöistä ja asuinyksiköistä säädetään lainsäädännössä. Kotoutumislaissa (1386/2010, 28§) todetaan, että lastensuojelulaissa (417/2007, 58-60§) säädetään perheryhmäkodin tai muun asuinyksikön tiloista, lasten kasvuoloista ja yksikön henkilöstöstä. Yhdessä asuinyksikössä voidaan järjestää hoiva enintään seitsemälle lapselle tai nuorelle. Asuinyksiköitä voi olla useampia, mutta samassa rakennuksessa voi asua enintään 24 lasta tai nuorta. Seitsemää lasten kohden tulee olla vähintään seitsemän hoito- ja

kasvatustehtävissä toimivaa työntekijää. Henkilöstömitoituksella varmistetaan ja mahdollistetaan jokaisen lapsen kasvatuksellisten tarpeiden huomioiminen yksilöllisesti. Lapsen ja henkilökunnan välille pyritään luomaan luottamuksellinen, tasapainoinen ja turvallinen suhde. Tämä luo pohjan sopeutumiselle, oppimiselle sekä itsensä ymmärtämiselle. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017a, 12, 18.) Tukiasumisyksiköiden henkilöstön määrän suhteen noudatetaan sitä, mitä vastaanottolaissa (746/2011, 17§) säädetään. Laissa todetaan, että tukiasuntolassa voi asua 16 vuotta täyttänyt ilman huoltajaa maassa oleva lapsi. Samaan rakennukseen voidaan sijoittaa enintään 40 lasta. Hoito- ja kasvatustehtävässä toimivia työntekijöitä tulee olla vähintään kolme kymmentä lasta kohden. Kuusiston ja Korjon-Kuusipuron (2018) mukaan tukiasumisyksikön henkilöstömitoitus on riittämätön, kun huomioidaan nuoren psykologisen ja sosiaalisen tuen tarve. Tarvittavan sosiaalisen tuen ja hoivan näkökulmasta erityyppisissä asumisyksiköissä asuvat lapset ovat eriarvoisessa asemassa. (Kuusisto & Korjonen-Kuusipuro 2018, 371-372.)

Suomessa ryhmä- ja perheryhmäkoteja on pidetty alaikäisenä ilman huoltajaa olevien lasten väliaikaisina asumisratkaisuina ennen vuotta 2010. Osa lapsista sai tuota ennen perheensä Suomeen, mutta nyt perheenyhdistäminen on lähes loppunut. Tästä johtuen lapset elävät institutionaalisessa hoivassa koko nuoruutensa. Suomessa on kuitenkin pystytty huolehtimaan ilman huoltajaa maassa olevien tarpeista, mutta nykyiset ratkaisut eivät pysty tunnistamaan näiden nuorten sosiaalisia ja kulttuurisia tarpeita riittävästi. Nykyiset asumisen ratkaisut ovat Suomessa liian syvästi kytköksissä maahanmuuttopolitiikassa tapahtuviin muutoksiin, jolloin asuinyksiköitä lakkautetaan lasten määrien vähentyessä. (Kuusisto & Korjonen-Kuusipuro 2018, 371-372.)

4 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tarkoitukseni on tuottaa tutkielmassa tietoa alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevien lasten asumisen järjestämisestä eri maissa. Rajaan tutkimusaiheeni koskemaan oleskeluluvan saaneita ilman huoltajaa maassa olevia lapsia.

Tutkimuskysymykseni ovat

1. Millaisin eri tavoin alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevien lasten asuminen voidaan järjestää?
2. Minkälaisia kokemuksia asumisen järjestämisestä on saatu?

Tavoitteena on saada tietoa eri maiden käytännöistä lasten asumisen järjestämisestä. Tavoitteena on myös koota tietoa asumisen järjestämisen onnistumisista ja haasteista. Tuloksia voidaan esimerkiksi hyödyntää ilman huoltajaa Suomessa olevien lasten kotoutumistyön kehittämisen tausta-aineistona kotoutumislain uudistuksessa.

4.1 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Toteutan tämän kandidaatintutkielman kirjallisuuskatsauksena. Kirjallisuuskatsaus on tutkimusmetodi, jolla voidaan tutkia olemassa olevia tutkimuksia ja luoda uutta tietoa (Salminen 2011, 1). Yksittäiset tutkimukset voidaan siis koota yhteen kirjallisuuskatsaukseksi ja näistä valituista tutkimuksista muodostetaan kokonaisuus (Laaksonen, Kuusisto-Niemi & Saranto 2010, 28). Kirjallisuuskatsauksella aineistosta voidaan myös etsiä eroavuuksia tai samankaltaisuuksia. Se avulla voidaan kartoittaa tutkittavan aiheen nykytilaa tai siihen liittyviä haasteita. Tavoitteena voi siis olla ilmiön kriittinen tarkastelu tai sen kuvaileminen. Kirjallisuuskatsaus voi myös tuoda esiin ilmiöstä puuttuvaa tietoa. (Kallio 2006, 24.)

Salmisen (2011, 6) mukaan kirjallisuuskatsaukset voidaan jakaa kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen, systemaattiseen kirjallisuuskatsauseen ja meta-analyysiin. Päädyin toteuttamaan tutkielman kuvailevana kirjallisuuskatsauksena, koska se mahdollistaa laajasta aineistosta tehtävän poiminnan. Otin tutkielmaani vain tutkimuskysymysten kannalta relevantteja aineistoja, joista pystyin poimimaan tarvittavan tiedon. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus sopii valitsemani aiheen tutkimiseen, koska sen avulla on mahdollista saada tutkittavasta ilmiöstä kokonaiskuva.

Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa käytettävät aineistot ovat laajoja ja sen avulla tutkittava ilmiö voidaan kuvata laaja-alaisesti. Sen avulla voidaan myös luokitella tutkittavan ilmiön ominaisuuksia. (Salminen 2011, 3-6.) Kuvaileva kirjallisuuskatsaus soveltuu hyvin tiedon tuottamiseen ja tutkimusmenetelmäksi pirstaleisiin ja hajanaisiin aiheisiin. Sen avulla saadaan koottua, kuvailtua ja jäsennettyä aikaisempaa tietoa. (Kangasniemi, Utriainen, Ahonen, Pietilä, Jääskeläinen & Liikanen 2013, 295, 298.)

Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa painoarvo on aineiston sisällöllisellä valinnalla. Aineiston valintaa reflektoidaan jatkuvasti suhteessa tutkimuskysymykseen, joka puolestaan mahdollistaa sekä tutkimuskysymyksen että tutkimukseen valitun aineiston tarkentumisen tutkimusprosessin aikana. (Kangasniemi ym. 2013, 296.) Pohdin aineiston valintaani kriittisesti vielä tutkielman tuloksia kirjoittaessani. Päädyin lopulta siihen, että käytin suomalaisiksi aineistolähteeksi ajattelemaani aineistoa teoriaosuudessa tulosluvun sijaan. Tämä mahdollisti sen, että tulosluku sisältää vain kansainvälistä aineistoa ja kuvaa lasten asumisen järjestämistä ja siinä onnistumista muualla kuin Suomessa.

4.2 Tutkimusprosessi

Tein ennen aiheen lopullista valintaa useita eri koehakuja, jotta saisin kuvan alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevista lapsista tehdyn tutkimuksen määrästä ja laadusta. Tutkielman aineiston hankinnassa käytin sähköisiä tietokantoja ja manuaalista tiedonhakua. Käyttämiäni tietokantoja olivat JYKDOK, Janus, Social Services Abstracts, Sociological Abstracts ja Google Scholar. Manuaalista hakua hyödynsin tutustuessani tutkimusten lähdeluetteloihin ja lähteisiin.

Tutkielmani keskeisiä käsitteitä ovat alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevat lapset ja heidän asumisensa järjestäminen. Aineistonhaussa käytin suomenkielisiä hakusanoja alaikäisenä yksin tulleet, alaikäisenä ilman huoltajaa olevat ja asuminen. Suomeksi kirjoitetut hakusanat tuottivat heikosti tuloksia, joten päädyin tekemään hakuja myös englannin kielellä. Englanninkielisinä hakusanoina käytin sanoja

unaccompanied minors ja accomodation. Apuna käytettiin AND ja OR -toimintoja sekä sanojen katkaisemista. Tiedonhaun rajasin koskemaan vertaisarvioituja artikkeleja.

Aiheesta löytyi paljon opinnäytetöitä ja Pro gradu -tutkielmia, joista silmäilin muutamia läpi hahmotellessani aihetta ja tutustuin niiden lähdeluetteloihin. Hauilla löytyi tieteellisiä artikkeleja ja julkaisuja, joihin tutustuin tarkemmin. Aineistosta rajasin pois maksulliset aineistot ja muilla kuin suomen tai englannin kielellä kirjoitetut tekstit. Tutkimusaineistoksi valitsin vain sellaista aineistoa, joka oli saatavilla sähköisenä. Otin aineistoon mukaan vain uusimpia tutkimuksia ja artikkeleita, joten aineiston julkaisuvuodet ajoittuvat ajallisesti aikavälille 2017–2021. Poissuljin ne aineistot, jotka otsikoinnin tai tiivistelmän perusteella eivät sisältäneet tietoa lasten asumisen järjestämisestä.

4.3 Aineiston analyysi

Aineistopohjaisessa tutkimuksessa aineiston annetaan kertoa mistä teoria muodostetaan. Metsämuurosen mukaan aineiston analyysi on tutkijan omissa käsissä (Metsämuuronen 2008, 25, 47.) Aineiston analyysitavan valintaan ei ole yksiselitteistä ohjetta eikä yksikään tapa ole toistaan parempi (Puusa & Juuti 2011, 114).

Tutkijan tehtävänä on yhdistää ja eritellä aineistoa, jotta voidaan luoda uutta tietoa. Sisällön analyysin tavoitteena on auttaa järjestämään aineisto selkeään ja tiiviiseen muotoon. Analysoinnin tarkoitus on saada aikaan aineistosta kokonaisuus, jotta voidaan tehdä tutkittavasta ilmiöstä johtopäätöksiä. (Puusa & Juuti 2011, 115-117.) Sisällön analyysillä tuotetaan materiaalia teoreettiseen pohdintaan, mutta pohdinta tapahtuu tutkijan oman ajattelun keinoin (Metsämuuronen 2008, 48). Analysointiprosessi on monivaiheinen ja vaiheet ilmenevät yhtäaikaisina ja tulkintaa tehdään koko ajan (Puusa & Juuti 2011, 115). Syrjäläisen (1994, 90) sisällön analyysin mukaan analysointi aloitetaan ottamalla aineisto ja teoria haltuun. Seuraavaksi aineisto sisäistetään ja teoretisoidaan. Tämän vaiheen jälkeen aineisto luokitellaan ja siitä muodostetaan keskeiset teemat ja luokat. Sitten täsmennetään tutkimustehtävää ja käsitteitä. Seuraavana vaiheena on ilmiöiden esiintyvyyden, tiheyden ja poikkeuksien etsiminen ja uudelleen luokittelu. Luotuja luokkia puolustetaan ja horjutetaan aineiston avulla. Lopuksi laaditaan johtopäätökset ja tehdään tulkintaa löydöksistä.

Etenin tässä tutkielmassa aineiston analysoimisessa Syrjäläisen sisällön analyysin vaiheiden mukaisesti. Luin valitsemani aineiston huolellisesti läpi useamman kerran, jotta sain siitä kokonaiskuvan. Samanaikaisesti kokosin tutkielmalle teoriapohjaa. Tein aineistosta tekemistäni havainnoista muistiinpanoja ja kirjoitin ne puhtaaksi. Koodasin aineiston eri asiasanojen mukaisesti. Asiasanoja olivat kunta, valtio,

palvelumuoto, asuinyksikkö, sijaishuolto, viranomainen, edustaja, lapsen ikä, lapsen tarpeet, ihmissuhteet, asumisen tukeminen ja asumisen järjestämisen onnistuminen ja haasteet. Muodostin asiasanoista suurempia kokonaisuuksia, joita olivat asumisen järjestämisen vastuunjako, asumismuodot, lasten tarpeet ja toiveet sekä kokemukset asumisen järjestämisestä. Järjestelin aineiston näiden kokonaisuuksien alle. Lisäsin tutkielmaani toisen tutkimuskysymyksen analysoidun aineiston pohjalta, koska asumisen järjestämisen kokemukset nousivat useissa tutkimuksissa esille. Samalla tarkensin teoreettista käsitteistöä. Löysin aineistosta yhteneväisyyksiä ja eroavuuksia, joiden pohjalta kirjoitin tutkielman tulosluvun.

4.4 Tutkimusaineisto

Tutkielmani aineiston muodostaa kuusi tieteellistä artikkelia ja yksi väitöskirja. Kaikki aineistot ovat englanninkielisiä. Aineistosta saa kuvan millaisin eri tavoin alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevien lasten asuminen voidaan järjestää ja minkälaisia kokemuksia asumisen järjestämisestä on saatu eri maissa. Tutkimusten aineistoa on kerätty sekä yksilö- ja ryhmähaastatteluin että dokumenttien ja lainsäädännöllisten asiakirjojen pohjalta. Lasten asumisen järjestämistä on käsitelty useasta eri näkökulmasta. Elin Sofia Andersson, Ane-Marthe Solheim Skar ja Tine K. Jensen (2021) ovat tarkastelleet tutkimuksessaan Norjassa alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevien lasten kokemuksia, kun lapset olivat asuneet uudessa maassa viisi vuotta. Caroline Östman (2019) on tutkinut väitöskirjassaan, miten vastaanottojärjestelmä ja sosiaalityön instituutiot vastaavat alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevien lasten tarpeisiin ja tavoitteisiin Ruotsissa sekä lasten että työntekijöiden näkökulmasta. Malin Espersson ja Ulrika Westrup (2020) ovat tutkineet aiheita lasten palvelujen järjestämisen näkökulmasta haastatteleamalla lasten parissa työskenteleviä työntekijöitä Ruotsissa.

Guadalupe Francia, Adrián Neubauer ja Silvia Edling (2021) ovat vertailleet tutkimuksessaan Espanjan ja Ruotsin maahanmuutto- ja koulutuspolitiikan diskursseja lasten oikeuksista koulutukseen dokumenttien ja asiakirjojen kautta. Saskia Heilemann (2017) on tutkinut Itävallassa ilman huoltajaa maassa olevien lasten asumista ja hoivajärjestelmää lainsäädännöllisestä näkökulmasta. Norbert Struck (2020) on tarkastellut tutkimuksessaan pakolaislasten kanssa tehtävän sosiaalityön kehitystä Saksassa hyvinvointijärjestelmän ja poliittisen keskustelun näkökulmasta. Jim Wade (2017) on tutkinut lasten asumisen järjestämistä sosiaalipalveluiden näkökulmasta tuoden esiin asumisen järjestämisen kokemuksia Englannissa. Seuraavassa taulukossa esitän tutkimusaineiston tarkemmin (Taulukko 1).

TAULUKKO 1 Tutkimusaineisto

Tekijät, vuosi ja tutkimuksen nimi	Tutkimuksen tyyppi	Tutkimuksen tarkoitus	Tutkittavat ja aineisto
Andersson, E. S., Skar, A. M. S., & Jensen, T. K. (2021). Unaccompanied refugee minors and resettlement: Turning points towards integration.	Tieteellinen artikkeli, julkaisussa European Journal of Social Psychology	Analysoida alaikäisenä ilman huoltajaa olevien alaikäisten pakolaisten uuteen maahan asettumisen tuomia haasteita.	Haastateltiin Norjassa 48 alaikäisenä ilman huoltajaa viisi vuotta heidän maahan saapumisensa jälkeen.
Espersson, M. & Westrup, U. (2020). Value Destruction in Swedish Welfare Services: Frontline Workers' Impact on Asylum-Seeking Minors' Possibilities of Creating Value in Early Integration	Tieteellinen artikkeli, julkaisussa International Journal of Public Administration	Tutkia tapoja, joilla työntekijöiden käsitys ruotsalaisuudesta tuhoaa turvapaikkaa hakevien 16–17-vuotiaiden alaikäisten arvon muodostamista varhaisessa kotoutumisvaiheessa.	Majoituskeskusten valmentajien, opettajien ja sosiaalityöntekijöiden kohderyhmähaastattelut ja syvähaastattelut. Analyyttinen lähestymistapa palvelujen järjestämisen näkökulmasta.
Francia, G., Neubauer, A., & Edling, S. (2021). Unaccompanied migrant Children's rights: A prerequisite for the 2030 Agenda's sustainable development goals in Spain and Sweden.	Tieteellinen artikkeli, julkaisussa Social Sciences	Vertailla Espanjan ja Ruotsin maahanmuutto- ja koulutuspolitiikan diskursseja ilman huoltajaa olevien alaikäisten oikeuksista koulutukseen Espanjassa ja Ruotsissa.	Dokumentit ja asiakirjat, jotka liittyvät alaikäisiin ilman huoltajaa maassa olevien lasten oikeuksiin. Perustuu Bray & Thomas vertailevaan moniulotteiseen malliin.
Heilemann, S. (2017). The accommodation and care system for unaccompanied minors in Austria.	Tieteellinen artikkeli, julkaisussa Social Work and Society	Tutkia alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevien asumista ja hoivajärjestelmää Itävallassa.	Lainsäädäntö, poliittiset asiakirjat, tutkimusraportit, artikkelit, tiedotteet ja tilastotiedot.
Struck, N. (2020). Residential care in Germany for refugee young people.	Tieteellinen artikkeli, julkaisussa International Journal of Child, Youth & Family Studies	Analysoida nuorten pakolaisten kanssa tehtävän sosiaalityön muotojen kehitystä ja työn oikeudellista kehystä Saksassa vuodesta 1990 tähän päivään.	Käsittelee poliitikkojen ja lasten- ja nuorten hyvinvointijärjestelmän reaktioita pakolaisten määrän noustessa voimakkaasti vuosina 2015 ja 2016.
Wade, J. (2017). Pathways	Tieteellinen artikkeli, julkaisussa	Tarkastella nykyistä tutkimusnäyttöä	Paikallisviranomaisten näille nuorille tarjoamat

Through Care and After: Unaccompanied minors in England.	Social Work and Society	sosiaalipalvelujen toiminnasta alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevien lasten osalta englantilaisessa kontekstissa huomioiden viimeaikainen kehitys maahanmuuttolainsäädännössä ja -politiikassa.	vastaanotto- ja tukijärjestelyt, heidän hoitokemuksensa ja mahdolliset hoitopolut aikuisuuteen.
Östman, C. (2019). Unaccompanied Refugee Minors in Sweden: Challenges in Residential Care and the Role of Professional Social Work.	Väitöskirja	Tarkastella miten Ruotsin vastaanottojärjestelmä ja sosiaalityön instituutiot vastaavat alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevien tarpeisiin ja tavoitteisiin.	Laadullinen sisältöanalyysi perustuen Ruotsin poliittiseen diskurssiin muuttoliikkeestä ja integraatiosta vuosina 2014–2018, sekä tulos 29 haastattelusta. Haastateltiin alaikäisenä ilman huoltajaa olevaa lapsia, hoitajia, "perhekoodeissa" työskenteleviä, sosiaalityöntekijöitä ja lasten edustajia.

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Alaikäisten asumisen järjestäminen eri maissa

Ilman huoltajaa maassa olevien lasten asuminen järjestetään tutkimusten mukaan eri tavoin eri maissa. Asumisen järjestämisen vastuu on jaettu eri tahoille ja eri viranomaiset vastaavat lasten asumisen järjestämisestä ja hyvinvoinnista käytännön tasolla. Eri maissa käytetään eri termejä kuvaamaan lasten asumisvaihtoehtoja. Yleensä lasten asuminen järjestetään joko asuinyksikössä tai sijaishuoltona. Seuraavassa taulukossa (Taulukko 2) kuvaan asumisen järjestämistä eri maissa tutkimusten mukaan.

TAULUKKO 2 Asumisen järjestäminen eri maissa

Maa (tutkija/t, vuosi)	Asumisen järjestämisestä vastaa	Asuminen järjestetään	Asumismuotona asuinyksikkö	Asumismuotona sijaishuolto	Muita asuimuotoja
Englanti (Wade, 2017)		hyvinvointipalveluna	X	X	X
Espanja (Francia, Neubauer & Edling, 2021)	kunta	sosiaalihuoltona			
Itävalta (Heilemann, 2017)	liittovaltio ja maakunnat	hyvinvointipalveluna	X	X	X
Norja (Andersson, Skar & Jensen, 2021)	kunta	lastensuojeluna	X	X	
Ruotsi (Espersson & Westrup, 2020;	kunta	lastensuojeluna	X		

Francia, Neubauer, & Edling, 2021; Östman, 2019)					
Saksa (Struck, 2020)		sosiaalihuol- tona	X		X

Seuraavissa luvuissa kuvaan asumisen järjestämistä eri maissa yksityiskohtaisemmin. Aloitan kuvaamalla asumisen järjestämisen vastuunjakoja ja tuon esiin asumisen järjestämisen sijoittumisen eri palvelujärjestelmiin. Lopuksi vielä kuvaan eri maiden asumismuotoja.

5.1.1 Asumisen järjestämisen vastuunjako

Alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevien lasten asumisen järjestäminen on tutkimusten mukaan joko kunnan tai valtion vastuulla. Elin Sofia Anderssonin, Ane-Marthe Solheim Skarin & Tine K. Jensenin (2021), Malin Esperssonin & Ulrika Westrupin (2020), Guadalupe Francian, Adrián Neubauerin ja Silvia Edlingin (2021) ja Caroline Östmanin (2019) tutkimusten pohjalta useassa maassa kunta vastaa näiden lasten asumisen järjestämisestä. Ruotsissa maahanmuuttovirastolla on kuitenkin kokonaisvastuu maahanmuuttajien vastaanotosta (Östman 2019, 160). Alaikäisenä ilman huoltajaa maassa oleva lapsi käy useassa Ruotsin Maahanmuuttoviraston ja tulevan asuin-kuntansa haastattelussa ennen oleskeluluvan saamista ja kuntaan muuttamista (Francia ym. 2021, 8). Espersson & Westrupin (2020), Francian ym. (2021) ja Östmanin (2019) tutkimuksista selvisi, että lasten hyvinvointipalvelut järjestetään kunnallisina palveluina Ruotsissa jo turvapaikanhakijavaiheesta lähtien, jolloin kunta on vastuussa sopivan asumismuodon järjestämisestä lapselle heti hänen saavuttuaan maahan.

Myös valtio tai maakunnat voivat järjestää ilman huoltajaa maassa olevien lasten asumisen ja hoivan. Saskia Heilemann (2017) totesi tutkimuksessaan, että Itävallassa asumisen järjestäminen on jaettu liittovaltion hallituksen ja maakuntien vastuulle. Liittovaltion sisäministeriö on pääasiassa vastuussa alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevista lapsista turvapaikanhaun lupamenettelyn ajan, jolloin lapset asuvat liittovaltion vastaanottoyksiköissä. Vastuu asumisen ja hoivan järjestämisestä siirtyy maakuntien viranomaisille, kun lapset on hyväksytty varsinaiseen turvapaikkamenettelyyn tai he ovat saaneet oleskeluluvan.

Ilman huoltajaa maassa olevan lapsen asuminen järjestetään eri palveluiden alaisuudessa eri maissa. Osa järjestää asumisen hyvinvointipalveluna ja osa puolestaan sosiaalihuoltona. Eräissä maissa lapset ovat lastensuojelupalveluiden asiakkaita heti turvapaikanhakijavaiheesta alkaen. Heilemann (2017) ja Jim Wade (2017) toivat esiin tutkimuksissaan, että lasten asuminen järjestetään Itävallassa ja Englannissa lapsille osana hyvinvointipalveluita. Itävallassa tosin oleskeluluvan saaminen siirtää lapsen asiakkuuden lapsi- ja nuorisopalveluiden alaisuuteen. Waden tutkimuksen mukaan

Englannissa lapsia kohdellaan paikallisten viranomaisten taholta avun tarpeessa olevina lapsina ja viranomaiset huolehtivat kodin ulkopuolella olevien lasten hoivasta ja järjestävät heidän asumisensa. Lainsäädännöllä valmistetaan, että maassa ilman huoltajaa olevia lapsia suojellaan haitoilta ja että heidän kehitystarpeensa huomioidaan. Näillä lapsilla onkin samat lainsäädännölliset oikeudet ja oikeus hyvinvointipalveluihin kuin muillakin maan kansalaisilla.

Heilemann (2017) kuvasi tutkimuksessaan Itävallan järjestelmää, jossa kaikki alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevat lapset pääsevät hyvinvointipalveluiden asiakkaiksi jo turvapaikanhaun aikana. Hyvinvointipalvelut kattavat kaikki lasten perustarpeet. Oleskeluluvan saatuaan lapset siirtyvät lapsi- ja nuorisopalveluiden asiakkuuteen ja saavat sieltä tarveperusteista vähimmäistuloa, hoivaa ja koulutustoimenpiteitä. Itävallassa liittovaltio ja maakunnat voivat ulkoistaa hyvinvointipalveluiden järjestämisen esimerkiksi yritykselle tai kansalaisjärjestöille kuten uskonnollisille yhdistyksille.

Anderssonin ym. (2021), Francian ym. (2021), Norbert Struckin (2020) ja Östmanin (2019) tutkimuksista löytyi viittauksia lapsille tarjottavista sosiaalihuollollisista ja lastensuojelullisista toimenpiteistä. Francian ym. tutkimuksen mukaan Espanjassa lapset pääsevät heti turvapaikanhakuvaiheessa eräillä autonomisilla alueilla kuntien sosiaalipalvelujärjestelmän asiakkuuteen. Tämän todettiin kuluttavan ennestään riittämättömiä sosiaalihuollon resursseja. Tietyt alueet Espanjassa vastaanottavat paljon alaikäisenä ilman huoltajaa tulevia lapsia johtuen sijainnistaan ja koska sosiaalinen media esittää ne suurten mahdollisuuksien alueina.

Östman (2019) toi tutkimuksessaan esiin, että Ruotsissa useimmat kunnat ylläpitävät alaikäisenä ilman huoltajaa maassa oleville lapsille tarkoitettuja lastenkoteja. Norjassa puolestaan Anderssonin ym. (2021) tutkimuksen mukaan lasten asuminen ylläpidetään valtion lastensuojelupalveluiden toimesta. Struck (2020) totesi tutkimuksessaan, että Saksassa on voimassa useita lakeja ja lainsäädännöllisiä kehyksiä, jotka säätelevät alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevan elämää. Lapsi otetaan sosiaalihuollon asiakkuuteen silloin, kun hänen hyvinvointinsa on vaarassa. Vuonna 2005 voimaan tulleessa laissa ilmaistaan selvästi, että lapsi- ja nuorisohyvinvointijärjestelmän on huolehdittava alaikäisenä ilman huoltajaa olevista lapsista. Vuoden 2015 uudistuksessa lakiin lisättiin kirjaukset alaikäisenä ilman huoltajaa olevan lapsen väliaikaisesta huostaanotosta, koska näiden lasten todettiin kuuluvan riskiryhmään. Väliaikainen huostaanotto turvaa sen, että alaikäisenä ilman huoltajaa maassa oleva lapsi majoitetaan sopivan henkilön luo tai yleensä soveltuvaan laitokseen. Sopivia henkilöitä ovat lapsen sukulaiset tai sijaisperheet ja soveltuvia laitoksia pääsääntöisesti joko alaikäisen hoivaan erikoistuneet keskuskeskukset tai nuorisohyvinvointiyritykset.

Alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevan lapsen elämään kuuluu myös eri maissa useita heille virallisesti määrättyjä aikuisia. Östmanin (2019) tutkimuksesta

kävi ilmi, että operatiivinen vastuu uusien maahanmuuttajien asuttamisesta ja joka-päiväisestä elämästä on hoidettu pääasiassa viranomaisten toimesta. Tätä tehtävää hoitavat sosiaaliviranomaiset kuten kuntien sosiaalityöntekijät ja sosiaalialan työntekijät esimerkiksi hoitajat, perhekotien henkilökunta ja lasten edustajat. Ruotsissa kuntien sosiaalityöntekijöiden roolin tärkeys ja olennaisuus korostui, koska alaikäisenä ilman huoltajaa olevat lapset ja heidän hyvinvoinnistaan huolehtiminen on sosiaaliviranomaisten vastuulla. Struckin (2020) tutkimuksen mukaan myös Saksassa lapselle nimetään oma sosiaalityöntekijä.

Edustajan määräämisestä lapselle mainittiin kahdessa tutkimuksessa. Saksassa lapsen hoivasta vastaava nuorten hyvinvointitoimisto hakee tuomioistuimen kautta lapselle laillisen edustajan hoivan alkuvaiheessa (Struck 2020, 83). Ruotsin lain mukaan kaikille alaikäisenä ilman huoltajaa Ruotsiin saapuville lapselle osoitetaan edustaja, jonka tehtävänä on turvata lapsen edun toteutuminen (Östman 2019, 56).

Wade (2017) kuvasi tutkimuksessaan Englannin käytäntöä, jossa lapselle valitaan henkilökohtaiset neuvonantajat, yleensä sosiaalityöntekijä, opettaja tai nuorisotyöntekijä, joiden kanssa lapselle laaditaan niin sanottu reittisuunnitelma, josta Wade käytti termiä "pathway plan". Suunnitelmassa tunnistetaan lapsen sen hetkiset tarpeet ja sen tulee sisältää pitkän aikavälin tavoitteita. Suunnitelma kattaa kaikki ydinalueet lapsen elämässä liittyen henkilökohtaiseen tukeen, asumiseen, koulutukseen, työelämään, perheeseen ja sosiaalisiin suhteisiin, elämäntaitoihin, taloudelliseen apuun ja terveyteen.

5.1.2 Erilaisia alaikäisten asumismuotoja

Alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevan lapsen asuminen voidaan järjestää monella eri tapaa ja eri asumismuodoissa. Lapset voivat asua yksikkömuotoisessa asumisessa yhdessä muiden samassa tilanteessa olevien lasten kanssa tai sijaisperheessä. Myös muita asumisen muotoja on tarjolla näille lapsille. Wade (2017) totesi tutkimuksessaan, että ikä on tunnistettu kirjallisuudessa keskeiseksi tekijäksi alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevien lasten asumismuodon määrittämisessä. Eri-ikäisille lapsille on tarjolla erilaisia asumisvaihtoja. Östmanin (2019) tutkimuksen mukaan Ruotsissa lapset voidaan sijoittaa perhekotiin ("family-home") asumaan. Perhekodeissa asuu yleensä alle 18-vuotiaita lapsia. Yhteen perhekotiin saattaa olla sijoitettuna useampi lapsi yhtä aikaa ja perhekodeissa lasten kanssa työskentelee yleensä joko yksi tai kaksi aikuista.

Lähes jokaisessa tutkimuksessa todettiin, että alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevien asuminen järjestetään asuinyksiköissä. Andersson ym. (2021), Heilemann (2017), Struck (2020), Östman (2019) ja Wade (2017) käyttivät tutkimuksissaan termiä "residential homes/care", "support residence" tai "apartment units", jotka kuvaavat yksikkömuotoista asumista, jolloin lapsi asuu yhdessä muiden lasten kanssa.

Kahdessa tutkimuksessa (Östman 2019; Andersson ym. 2021) yksiköistä käytettiin myös termejä, joka viittaavat lasten hoivaamiseen. Östmanin tutkimuksen mukaan Ruotsissa alaikäisenä ilman huoltajaa maassa oleville lapsille tarkoitettuja lastenkoteja kutsutaan säännösten mukaan hoivakodeiksi tai -asunnoiksi ("homes for care/residence"), mutta niihin viitataan myös termillä asuinyksikkö ("residential homes"). Anderssonin ym. tutkimuksen mukaan Norjassa alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevat lapset sijoitetaan turvapaikanhakijoiden hoivakeskuksiin ("care center"). Nämä hoivakeskukset ovat pienempiä ja niissä on enemmän henkilökuntaa kuin aikuisille turvapaikanhakijoille ja perheille tarkoitetuissa vastaanottokeskuksissa. Oleskeluluvan saamisen jälkeen lapset muuttavat asumaan eri kuntiin, joissa lapset sijoitetaan usein neljän tai kuuden muun lapsen kanssa asuinyksiköihin ("apartment units"). Kunnan sosiaalityöntekijät huolehtivat asuinyksiköissä asuvista lapsista. Norjassa nuorimmat lapset ovat eniten suojeltuja, ja he saavat asua näissä yksiköissä täysikäistymiseensä saakka.

Heilemannin (2017) tutkimuksen mukaan Itävallassa liittovaltio päättää maakuntien kanssa lasten maantieteellisestä sijoittelusta. Lasten lukumäärä maakunnissa suhteutetaan maakuntien väkilukuun. Lapsia jaetaan yksiköihin muidenkin kriteerien perusteella. Kaikki erityistarpeet otetaan huomioon suurimmalla mahdollisella tavalla. Lapsia osoitettaessa yksiköihin huomioidaan heidän perhesuhteensa, etniset erityispiirteet ja haavoittuvassa asemassa olevien lasten erityiset tarpeet. Lapsia on siirretty lokakuusta 2015 alkaen maassa ilman huoltajaa oleviin lapsiin erikoistuneisiin yksiköihin. Lapset pysyvät yksiköissä, kunnes heidät jaetaan maakuntien yksiköihin. Maakunnissa puolestaan on kolmenlaisia yksiköitä, joihin lapset jaetaan heidän hoiva- ja valvontatarpeensa mukaisesti. Näitä yksiköitä ovat jaettu asuminen, asuinyksiköt ja valvottu asuminen. Jaettu asuminen ("apartment-sharing groups") on tarkoitettu alaikäisille, jotka tarvitsevat erityisen paljon valvontaa. Jaetussa asumisessa henkilöstömitoitus on 1:10 eli yksi työntekijä kymmentä lasta kohden. Asuinyksiköt ("residential homes") on tarkoitettu alaikäisille, jotka eivät pysty huolehtimaan itsestään. Näissä yksiköissä henkilöstömitoitus on 1:15. Valvotussa asumisessa ("supervised accommodation") asuu alaikäisiä, jotka pystyvät huolehtimaan itsestään valvotusti, ja niissä henkilöstömitoitus on 1:20. (Heilemann 2017, 6-7.) Lähes kaikki alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevat lapset majoitetaan Itävallassa edellä kuvatulla tavalla ja suurin osa lapsista asuu jaetussa asumisessa. Struck (2020) nosti tutkimuksensa esille, että tällaista kommuuniasumisen järjestämistä ei saisi soveltaa ilman harvintaa, vaan ammattilaisia tulisi rohkaista etsimään optimaalisia ratkaisuja lapsille ja lasten erityistarpeet tulisi ottaa huomioon.

Yksikkömuotoinen asuminen ("residential care") oli Waden (2017) tutkimuksen mukaan vähän hyödynnetty vaihtoehto Englannissa asuville ilman huoltajaa maassa oleville lapsille. Siellä, missä sellainen oli käytettävissä, sitä käytettiin suhteellisen

lyhyen jakson ajan, kunnes nuori siirtyi eteenpäin usein hieman itsenäisempään elämään. (Wade 2017, 5.)

Sijaishuolto ja -perheet nousivat Anderssonin ym. (2021), Heilemannin (2017) ja Waden (2017) tutkimuksista esiin toisena eri maita yhdistävänä lasten asumismuotona. Anderssonin ym. tutkimuksen mukaan Norjassa käytetään termiä sijaiskoti ("foster home") ja niihin sijoitetaan yleensä joitakin lapsia, mutta se ei ole kovin yleistä. Waden tutkimuksen mukaan Englannissa nuorimmat lapset sijoitetaan pääsääntöisesti sijaishuoltoon ("foster care") ja vähemmässä määrin asuinyksiköihin asumaan. Englannissa sijaishuolto on vakiintunut suosituimmaksi vaihtoehdoksi näille lapsille. Lähes kolme neljäsosaa (74%) huolenpitoa tarvitsevista lapsista oli sijoitettuna sijaishuoltoon. Se oli myös ensisijaisin sijoitusvaihtoehto nuoremmille ilman huoltajaa maassa oleville lapsille Englannissa. Heilemannin tutkimuksesta kävi ilmi, että myös Itävallassa lapsen sijoittaminen sijaisperheeseen ("foster family") on mahdollista, mutta Itävallassa tätä vaihtoehtoa on käytetty vähän. Lasten sijoittamisen sijaisperheisiin todettiin olevan muissa EU:n jäsenvaltioissa yleisempää kuin Itävallassa. Vasta kesästä 2015 alkaen Itävallassa yhä useampi ilman huoltajaa maassa oleva lapsi oli asunut sijaisperheessä.

Kolmen tutkimuksen (Heilemann 2017; Struck 2020; Wade 2017) mukaan alakäisenä ilman huoltajaa maassa oleville lapsille oli tarjolla myös muita asumismuotoja. Tutkimuksissa kuvattiin lyhyesti näitä vaihtoehtoja. Itävallassa asuminen oli Heilemannin tutkimuksen mukaan mahdollista myös muissa sopivissa vastaanottoyksiköissä sekä yksityisissä majoitustiloissa. Joissain maakunnissa alle 14-vuotiaat majoituvat lapsi- ja nuorisopalvelun vastaanottoyksiköihin. (Heilemann 2017, 8-9.) Wade totesi tutkimuksessaan, että Englannissa 16-17-vuotiaat nuoret sijoitettiin yleensä hostelliin, tukimajoitustiloihin, yhteisiin asuntoihin tai omiin asuntoihin (Wade 2017, 4). Struckin tutkimuksen mukaan lapsi voitiin Saksassa sijoittaa myös sukulaisen luo tai nuorisohyvinvointiyksikköön ("youth welfare facility") asumaan (Struck 2020, 85).

5.2 Asumiseen liittyviä odotuksia, tukitoimia ja onnistumisia

Ilman huoltajaa maassa olevilla lapsilla on yleensä odotuksia, tarpeita ja toiveita uuteen kotimaahan saapuessaan. Näihin tarpeisiin vastataan tukemalla lasten kotoutumista ja asumista uudessa kotimaassa eri tukitoimin. Seuraavissa luvuissa kuvaan näitä odotuksia, tarpeita ja toiveita sekä tuon esiin tukitoimia, joilla tarpeisiin vastattiin eri maissa. Lopuksi kuvaan asumisen järjestämisen onnistumisia ja haasteita.

5.2.1 Lasten odotuksia, tarpeita ja toiveita uudessa kotimaassa

Ilman huoltajaa maassa olevien lasten odotuksia turvasta, suojelusta ja yhdenvertaisuudesta käsiteltiin jokaisessa tutkimuksessa. Lasten ensisijaisia perustarpeita ovat Waden (2017) ja Struckin (2020) tutkimusten mukaan turva ja suoja kannustavassa ympäristössä, mahdollisuus koulutukseen, mahdollisuus säilyttää entiset suhteet ja tavat, samalla mahdollistaen uusien suhteiden syntyminen ja tapojen omaksuminen. Lasten päivittäiset rutiinit ja aktiviteetit ovat tärkeitä. Lisäksi kaikki lapset tarvitsevat tunnustusta, kunnioitusta ja osallistumismahdollisuuksia.

Turvalliset ihmissuhteet ovat lapsille tärkeitä. Andersson ym. (2021) totesivat tutkimuksessaan, että myönteiset ihmissuhteet olivat tärkeitä käännekohtia lasten elämässä. Lapset, jotka tunsivat itsensä rakastetuiksi, kokivat vähemmän yksinäisyyttä ja pystyivät solmimaan tunnesiteitä muihin. Lasten kokemukset turvasta liittyivät yleensä käännekohtiin, jolloin lapset muuttivat välittävien ja ystävällisten ammattilaisten tai sijaisvanhempien luo asumaan. Andersson ym. toivat tutkimuksessaan esille, että ilman huoltajaa maassa olevat lapset ovat tilanteessa, jossa heidän on solmittava uusia läheisiä ihmissuhteita myös itsenäistyäkseen uudessa maassa.

Perustarpeiden lisäksi jokaisella lapsella oli Struckin (2020) tutkimuksen mukaan omat erityistarpeensa, jotka johtuivat lapsen elämäkokemuksesta ja taidoista sekä mahdollisista traumaista, vammoista tai sairauksista. Kaikkien lapsille tarjottujen palveluiden pitää pystyä vastaamaan näihin molempiin tarpeisiin. Struck ehdotti tutkimuksessaan myös osaamiskeskusten perustamista. Nämä yksiköt keskittyisivät erityisesti lasten tarpeiden huomioimiseen.

Espersson & Westrup (2020) ja Wade (2017) toivat esiin tutkimuksissaan, että lapset tarvitsevat myös tasa-arvoisen, avoimen ja arvostavan kasvu-ympäristön. Lapset halusivat tuntea olonsa normaaliksi, turvatuksi ja suojatuksi. Lapset tahtoivat kyetä rakentamaan elämänsä kokemiensa poikkeuksellisten tapahtumien jälkeen. He halusivat tulla tasavertaisesti kohdelluiksi perheessä. Lapset toivoivat, että heidän kulttuuriaan, kieltään ja uskontoaan kunnioitetaan. Lapset halusivat myös, että heillä on mahdollisuus ylläpitää jatkuvuuden ja yhteyden tunnetta, ja rakentaa uusia sosiaalisia suhteita. Näille lapsille tulee antaa myös mahdollisuus koulutukseen tai opintojen jatkamiseen.

Francia ym. (2021), Heilemann (2017) ja Wade (2017) totesivat tutkimuksissaan, että lainsäädännöllä turvataan lasten tarpeiden toteutumista. Östman (2019) toi esiin tutkimuksessaan, että sosiaalityöntekijöillä on tärkeä rooli tukieessaan lapsia uudessa yhteiskunnassa. Lapselle tarjottavien tukitoimien tulee taata, että lasten odotuksiin, tarpeisiin ja toiveisiin vastataan onnistuneesti.

5.2.2 Lasten asumisen tuki

Kolmessa tutkimuksessa käsiteltiin alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevien lasten samaa tukea, hoivaa ja sosiaali-etuksia. Heilemannin (2017) tutkimuksen mukaan lapselle on tarjottava sosiaalista, koulutuksellista ja psykologista tukea, mikäli lapsi tarvitsee niitä. Asuinyksikössä hoiva koostuu asianmukaisesti järjestetyistä päivittäisistä rutiineista kuten koulutus, vapaa-ajan aktiviteetit ja liikunta. Hoivaan kuuluu myös ikään, identiteettiin, alkuperään ja perheenjäseniin liittyvien kysymysten selvittäminen. Lasten tulevaisuuden näkymien selvittäminen, mahdollisen perheenyhdistämisen edistäminen ja integraatiosuunnitelman laatiminen sisältyvät lapselle tarjottavaan hoivaan. Itävallassa hoivaan kuuluvat myös toimet, jotka koskevat lapsen koulutusta, ammatillista koulutusta, työllisyyttä ja saksan kielen opetusta.

Francia ym. (2021) ja Östman (2019) totesivat tutkimuksissaan ilman huoltajaa maassa olevien lasten saavan toimeentulotukea Espanjassa ja Ruotsissa. Myös Heilemannin (2017) tutkimuksen mukaan Itävallassa lapset kuuluvat toimeentulotuen piiriin. Toimeentulotukeen sisältyy eri etuuksia, joita ovat asumisjärjestelyt, ruoka-, sairausvakuutus-, vaatetus-, taskuraha-, oppilaiden koulutarvike- ja joltain osin matkakulut. Tämän lisäksi alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevalle lapselle tarjotaan hoivaa ja valvontaa, joka sisältää tiedotuksen, ohjauksen ja sosiaalisen tuen.

Myös muita tukitoimia oli tarjolla alaikäisenä ilman huoltajaa maassa oleville lapsille. Heilemann (2017) toi tutkimuksessaan esiin Itävallassa toimivat lukuisat kansalaisjärjestöt, jotka tarjoavat erilaisia tukitoimia näille lapsille. Tukitoimia olivat esimerkiksi ammatilliseen koulutukseen liittyvät projektit, oppivelvollisuuden ylittäneiden koulutukset, harrastukset, kulttuuriorientaatio ja kulttuurien välinen integraatio, tapahtumat, neuvonta ja tuki sekä asumisen järjestäminen esimerkiksi seurakunnan kautta.

Lasten asumisen järjestämisessä pysyvyys ja jatkuvuus tuo turvaa lapsille. Wade (2017) korosti tutkimuksessaan, että ilman huoltajaa maassa oleville lapsille tulee taata asumisen ja tukitoimien jatkuvuus, jotta heidän muuttuviin tarpeisiinsa voidaan vastata. Lisäksi lasten siirtämistä paikasta toiseen pitää välttää.

5.2.3 Onnistumiset ja haasteet asumisen järjestämisessä

Ilman huoltajaa maassa olevien lasten asumisen järjestämisessä on ollut tutkimusten mukaan sekä onnistumisia että haasteita. Waden (2017) tutkimuksen mukaan tietoa alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevien lasten parhaista hoiva- ja tukimuodoista on saatu vasta viime vuosina. Kokemistaan vastoinkäymisistä huolimatta sosiaalityöntekijät raportoivat lasten resilienssistä eli sietokyvystä ja luovuudesta, jota monet osoittivat kohdatessaan vaikeuksia uuteen maahan asettuessaan. Vaikka tietoa lasten hoivakokemuksista oli vähän, heidän todettiin pärjäävän melko hyvin. Englannissa

on olemassa näyttöä, jonka mukaan alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevat lapset kokivat paremman sijoitusvakauden kuin britannialaiset ikätoverinsa hoivajärjestelmissä. Heillä ilmeni vähemmän huolestuttavaa käytöstä tai ongelmakäyttäytymistä kuten poissaoloja ja päihteiden käyttöä sekä hoivan aikana että sen jälkeen.

Wade (2017) totesi tutkimuksessaan useimpien nuorten pärjäävän sijaishuollossa erittäin hyvin ja heidän katsottiin integroituneen hyvin perheensä jokapäiväiseen elämään ja rakenteeseen. Useimpien lasten kokemukset sijaishuollosta olivat myönteisiä. Sijaisvanhemmat ja heidän perheverkostonsa toivottivat lapset tervetulleiksi koteihinsa, ja perheet mukauttivat perhekäytäntöjään lasten tarpeet ja tavat huomioiden.

Asuinpaikkaan liittyvää yhteyden tunnetta, kulttuurisia tarpeita ja onnistumisia kuvattiin kahdessa tutkimuksessa. Espersson & Westrupin (2020) tutkimuksen mukaan eri kansallisuuksia ja taustoja edustavat lapset laitettiin asumaan samaan yksikköön. Avoimuus ja uteliaisuus toisen kulttuuria, tapoja ja juhlapäiviä kohtaan yhdistivät lapsia ja työntekijöitä, silloin kun arvostettiin mahdollisuutta oppia toiselta. Ero oli kuitenkin selvä selvitettäessä, miten työntekijät suhtautuivat arvoihin kuten "kunnioita tyttöjä" ja rituaaleihin kuten "Eid"-juhlapäivä. Molempia kuvattiin oman kulttuurinsa ilmentyminä. Vaikka rituaaleja kuvattiin virheellisinä tai muutettavina, jotta ne sopisivat ruotsalaiseen elämäntapaan, niiden voitiin todeta tuovan siihen kulttuurista lisäarvoa. Anderssonin ym. (2021) tutkimuksessa lasten kokemukset viittasivat siihen, että useimmat kokivat siteen ja yhteyden asuinpaikkaansa tärkeäksi hyvinvointinsa kannalta. Kaikki eivät kuitenkaan kokeneet tällaista sidettä, vaan jotkut kokivat sen kielteisenäkin. Uuden kotimaan kulttuuriin mukautuminen saattoi aiheuttaa sen, ihmiset lapsen kotimaasta kohtelivat häntä huonosti tehden lapsen elämästä hankalaa.

Tutkimuksissa kuvattiin myös alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevien lasten asumisen järjestämistä haastaneita asioita. Asuinyksiköissä on jouduttu uuden tilanteen eteen, kun erilaiset häiriöt ovat lisääntyneet. Struckin (2020) tutkimuksen mukaan Saksassa keskustelu laittomasta käyttäytymisestä ja potentiaalisista rikollisista alaikäisten pakolaisten joukossa on ollut yleistä. Pakolaislapsia ei välttämättä nähdä lapsina, joilla on ihmisoikeudet. Osa näistä lapsista on voinut joutua vakavien rikosten uhreiksi. Jaetuksi asumiseksi tarkoitettujen majoitusleirien ([lager] "warehouse", "a shared accommodation camp"), joissa ei ollut yksityisyyttä, edistivät tutkimuksen mukaan väkivaltaa ja sosiaalista eristäytymistä sekä tuhosivat nuorten pakolaisten tulevaisuuden toivon. Struck totesi tutkimuksessaan yllättyneensä, että tällaisissa olosuhteissa asuneet säilyttivät edelleen motivaationsa ja osoittivat suurta halua integroitua yhteiskuntaan.

Östmanin (2019) tutkimuksesta selvisi, että Ruotsissa ei ole olemassa selvää valvonta- tai seurantajärjestelmää, jolla selvitettäisiin eri toimijoiden työskentelyä näiden

lasten parissa. Sijoituksilla ja niiden seurannalla todettiin kuitenkin olevan pitkäkestoisia vaikutuksia lasten elämään. Lisäksi asumisyksiköiltä puuttuivat ohjeet tai työmenetelmät, joilla työtä lasten parissa tehdään. Jokaisella asumisyksiköllä oli omat sääntönsä ja tapansa toimia. Yksiköiden johtamista kuvattiin keskeiseksi, mutta se koettiin riittämättömäksi. Kommunikointi, riittävän informaation ja tiedon puute aiheuttivat henkilökunnan irtisanoutumisia. Työntekijöiden työsuhteet olivat lyhytkestoisia ja vaihtuvuutta oli paljon.

Francia ym. (2021) ja Östman (2019) toivat tutkimuksissaan esiin lasten saamaan toimeentulotukeen liittyviä haasteita. Östmanin tutkimuksessa erääksi uhkakuvaksi kuvattiin lasten laitostumista ja riippuvuutta etuuksista. Östman käytti termiä "clientisation", asiakkaistuminen ja totesi syyksi tähän Ruotsin suhteellisen anteliaan hyvinvointi- ja etuisuusjärjestelmän. Lapset saivat mitä halusivat, ilman että sen eteen tuli nähdä vaivaa tai että se olisi vaatinut heiltä jotain. Etuisuudet ovat tehneet lapsista riippuvaisia hyvinvointijärjestelmästä. Lapset tiesivät oikeutensa ja keinot eri etuisuuksien saamiseen, mutta eivät yrittäneet muuttaa "mukavaa" elämäntyyliään. Tutkimuksen mukaan tällainen riippuvuus valtiosta huoltajana voi johtaa opittuun avuttomuuteen. Osa lapsista ei edes halunnut muuttaa omaan asuntoonsa asumaan asuin-yksiköstä tai perhekodista. Espanjassa Francia ym. (2021) tutkimuksen mukaan lapset puolestaan pettyivät, kun eivät päässeetkään alaikäisinä hyvään työpaikkaan saamaan isoja tuloja, vaan olivatkin sosiaaliturvan varassa (Francia ym. 2021, 6).

Vuosi 2015 nousi esiin kolmessa tutkimuksessa (Heilemann 2017; Struck 2020; Östman 2019), koska kyseisenä vuonna Eurooppaan saapui lyhyen ajan sisällä paljon alaikäisenä ilman huoltajaa olevia lapsia. Suuri lapsimäärä haastoi järjestelmän toimivuutta ja aiheutti muutoksia toiminnan järjestämiseen monessa maassa. Heilemannin (2017) tutkimuksen mukaan Itävallassa vuoden 2015 turvapaikanhakijalasten määrän nousulla oli suora vaikutus asumisen ja hoidon järjestämiseen. Lapsille ei ollut riittävästi vastaanottoyksiköitä, eivätkä ihmiset halunneet ottaa alaikäisenä ilman huoltajaa olevia lapsia asumaan omiin koteihinsa. Kesästä 2015 lähtien Itävallan maakunnissa on tehty useita toimenpiteitä, jotta alaikäisenä ilman huoltajaa maassa oleville lapsille voitaisiin tarjota mahdollisuus asua sijaisperheessä vastaanottoyksikön sijaan.

Struckin (2020) tutkimuksen mukaan Saksassa vuonna 2015 alaikäisenä ilman huoltajaa tulleet olivat uudelleenjakoprosessin kohteina. Tämä tarkoitti sitä, että jotkut lapset lähetettiin yksiköihin, joissa oli kokemusta ja tietoa. Toiset taas lähetettiin asumaan maaseutukaupunkeihin ja hostelleihin, joissa ei ollut saatavilla ammatillista kokemusta alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevien lasten hoidosta. Yhteydenpito perheen, sukulaisten ja ystävien kanssa on lapsille elintärkeää, mutta maaseudulla heikot internetyhteydet vaikeuttivat yhteydenpitoa ja sosiaalisten suhteiden ylläpitoa.

Östman (2019) totesi tutkimuksessaan, että lasten asumista järjestäviksi toimijoiksi jouduttiin valitsemaan yrityksiä, jotka toimivat Östmanin kutsumilla

"pakolaismarkkinoilla". Nämä yritykset näkivät mahdollisuuden tehdä rahaa. Yritysten käyttöä perusteltiin ainoana vaihtoehtona, kun alaikäisten lasten määrä äkillisesti kasvoi. Paikka valittiin lapselle sieltä missä oli tilaa, huomioimatta heidän yksilöllisiä tarpeitaan.

Östman (2019) totesi tutkimuksessaan, että työ näiden lasten parissa on monella tapaa haastavaa. Vuonna 2015 tyttöjä majoitettiin poikien kanssa samoihin asuinyksiköihin ja töihin palkattiin hoitajia, joilta puuttui vaadittu koulutus ja osaaminen. Kaikki perhekotien työntekijät eivät olleet itsekään integroituneita ruotsalaiseen yhteiskuntaan. Lasten edustajat toivat esiin, että etuuksilla eläneet ja ruotsalaiseen yhteiskuntaan integroitumattomat perhekotien työntekijät eivät olleet hyviä esikuvia näille lapsille. On kuitenkin myös huomattava, että osa perhekodeista otti alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevan lapsen edun huomioon. Marginaalisen asemansa vuoksi ne eivät pystyneet avustamaan alaikäisiä heidän integraatioprosessissaan.

Östmanin (2019) tutkimuksessa kuvattiin alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevien lasten integroitumisen haasteeksi myös yleisen kiinnostuksen tai integraatio-ohjelman puutetta. Tilanne vuonna 2015 voitiin nähdä syyksi, jonka vuoksi sosiaaliviranomaiset eivät kiinnittäneet tarpeeksi huomiota lasten integroitumiseen lapsen edun edellyttämällä yksilöllisellä tavalla.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Olen tarkastellut tässä tutkielmassa, millaisin eri tavoin alaikäisenä ilman huoltajaa maassa olevien lasten asuminen on järjestetty eri maissa ja minkälaisia kokemuksia asumisen järjestämisestä on saatu. Lasten asumisen järjestäminen vaihteli tutkielmani tulosten mukaan maittain. Yhtään täysin identtistä tapaa järjestää lasten asuminen ei ollut, vaikka samankaltaisuuksia löytyi. Asumisen järjestämisestä oli vastuussa joko kunta tai valtio ja maakunnat. Pääosin vastaava taho oli kunta.

Tutkielman tulosten mukaan eri maissa asumisen järjestäminen sijoittui myös eri palveluiden alle. Se kuului joko hyvinvointipalveluiden, sosiaalihuollon tai lastensuojelun alaisuuteen. Pääosin tutkimusten mukaan lasten asuminen järjestyi joko hyvinvointipalveluiden tai sosiaalihuollon kautta. Näihin palveluihin lapset pääsivät yleensä jo turvapaikanhakijoina. Tutkimustulosten mukaan lastensuojelulla oli pieni rooli asumisen järjestämisessä. Lapsia oli sijoitettu lastenkoteihin ja lastensuojelu todettiin kunnallisena toimijana vastuulliseksi asumisen järjestämisessä. Viranomaistalla asumisesta ja lasten hyvinvoinnista vastasivat yleensä sosiaaliviranomaiset.

Tutkielman tuloksista kävi ilmi, että lasten asumismuodoista käytettiin myös eri termejä. Aineistosta oli kuitenkin tunnistettavissa samaa tarkoittavia termejä, joilla kuvattiin yksikkömuotoista asumista ja sijaishuollossa asumista. Näitä asumisen muotoja löytyikin useammasta tutkimuksesta.

Asumisen järjestämisessä koettiin onnistumisia tutkielman tulosten mukaan eritoten lasten sijaisperheisiin sijoittamisissa. Lisäksi tutkimuksissa kuvattiin kulttuurisia onnistumisia, jolloin asuinyksikössä työskentelevä henkilökunta ja lapset kokivat yhteenkuuluvuutta. Haasteiksi nousivat käytännöntason ohjeistuksen, valvonnan ja työntekijöiden osaamisen puutteet. Asuinyksiköiden sijaintiin liittyvät ongelmat nousivat esille yhdessä tutkimuksessa, jossa asumisvaihtoehdon syrjäinen sijainti maaseudulla nähtiin ongelmalliseksi. Muutamassa maassa pakolaislasten todettiin elävän toimentulotuen varassa. Sen nähtiin aiheuttavan sekä haasteita resursseihin että lapselle itselleen riippuvuutta etuuksista ja valtiollisesta huolenpidosta.

Vuoden 2015 todettiin aiheuttaneen ongelmia asumisen järjestämiseen, koska silloin Euroopan maihin tuli kerralla paljon lapsia. Lapsille ei ollut riittävästi tilaa yksiköissä eikä osaavaa henkilökuntaa ollut riittävästi. Lasten integroitumiseen ei näin ollen voitu kiinnittää tarpeeksi huomiota lapsen edun mukaisesti yksilöllisellä tavalla.

7 POHDINTA

Suomen malli järjestää ilman huoltajaa maassa olevien lasten asuminen on omaleimainen. Tämä johtuu pitkälti siitä, että Suomessa on eriytynyt vastaanotto- ja kotoutumisjärjestelmä, joita kumpaakin säätelee osittain omat lait. Lasten asuminen ja sosiaali- ja terveydenhuolto järjestetään turvapaikanhakijavaiheessa vastaanottokeskuksen kautta. Vasta oleskeluluvan saatuaan ja kuntaan muutettuaan, lapsella on mahdollisuus päästä kunnan peruspalveluihin. Muissa maissa ei ole tällaista kaksijakoista järjestelmää.

Tutkimustuloksista kävi ilmi, että esimerkiksi Ruotsissa sosiaalityöntekijät vastaavat lasten asumisen järjestämisestä ja lasten hyvinvoinnista (Östman 2019). Suomessa yksittäinen sosiaalityöntekijä ei ole yksin vastuussa lasten asumisen järjestämisestä, lapsen hyvinvoinnista tai integroitumisesta yhteiskuntaan. Lasten kuntiin ohjaaminen ja asumisen järjestäminen monialaisessa yhteistyössä ja koordinoitusti on suomalaisen järjestelmän etu. Vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijä, ELY-keskus, kunta ja lapsen edustaja yhdessä miettivät lapselle parasta asumisvaihtoehtoa.

Suomen ja Itävallan toimintatavoista järjestää lasten asuminen löytyy eniten yhteneväisyyksiä. Suomessa valtio ja alueelliset ELY-keskukset yhdessä kuntien kanssa jakavat vastuun ilman huoltajaa maassa olevien lasten asumisen järjestämisestä. Itävallassa vastaavat tahot ovat liittovaltio ja maakunnat. Kummassakin maassa asumisvaihtoehtoja on pääasiassa kolme ja lapset sijoittuvat niihin samankaltaisten asumisen ja tuen tarpeiden perusteella.

Sijaiskodissa tai -perheessä asuminen todettiin tuloksissa toimivaksi asumismuodoksi, mutta se ei ole tällä hetkellä todellinen asumisvaihtoehto Suomessa ilman huoltajaa maassa oleville lapsille. Sen ottaminen yhdeksi vaihtoehdoksi olisikin yksi kannatettava muutos lasten asumisen järjestämiseen. Tämä vaatii lainsäädännöllisiä muutoksia, joko niin että se kirjataan yhdeksi asumisen vaihtoehdoksi sekä kotoutumis- ja sosiaalihuoltolakiin tai niin että ilman huoltajaa maassa olevien lasten

asuminen järjestetään jatkossa hyvinvointialueiden toimesta, jolloin lasten asumisen järjestämistä ohjaa todennäköisesti sosiaalihuoltolaki.

Sosiaaliviranomaisten riittävä kotoutumisen osaaminen tulee varmistaa, mikäli lasten asuminen järjestetään Suomessa jatkossa osana sosiaalihuoltoa. Kotouttava työ ei ole pelkästään perheryhmäkotien tai muiden asumisyksiköiden työntekijöiden tehtävä nykyisinkään. Toimintaa valvovalla taholla puolestaan tulee olla ymmärrys kotoutumiseen liittyvistä erityiskysymyksistä, jotta se voi ohjata esimerkiksi perheryhmäkotien työntekijöitä arkisissa kysymyksissä. Kotoutumistyön sisältöjen määrittelyssä ja seurannassa on myös kehitettävää. Uuteen kotoutumislakiin tulee määritellä riittävässä määrin, että miten ja minkä verran eri tasoilla ilman huoltajaa maassa olevien lasten kotoutumista tuetaan asuinyksiköstä, sosiaaliviranomaisista, hyvinvointialueelta ja kunnasta käsin. Ei voida ajatella sen kuuluvan vain jollekin edellä mainituista, vaan se koskettaa niitä kaikkia.

Tämän tutkielman teossa on noudatettu hyvää tieteellistä käytäntöä. Tutkielman eri vaiheet on kuvattu avoimesti, aineistoa on käsitelty huolellisesti ja tuloksissa on pysytty uskollisena alkuperäiselle aineistolle. Aineistosta on tuotu tutkielmaan alkuperäisiä termejä, joilla asumisen järjestämistä ja asumismuotoja kuvattiin.

Kirjallisuuskatsauksen tekeminen tästä aiheesta oli antoisa tapa saada samalla laaja-alaista ja yksityiskohtaista tietoa eri maiden käytännöistä. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus toimi hyvin tutkimusmetodina tutkielmassani ja sen avulla onnistuin laajentamaan omaa ymmärrystäni tutkittavasta ilmiöstä. Tutkielman kautta olen oppinut myös paljon tieteellisen tutkimuksen tekemisestä.

Tutkielmani vahvuus on sen laaja-alaisuus. Teoriaosio kattaa ilman huoltajaa maassa olevan lapsen saapumisen Suomeen kumpaakin reittiä sekä kiintiöpakolaisena että turvapaikanhakijana. Tutkielmasta saa selkeän kokonaiskuvan, miten lasten polku Suomessa etenee. Tutkielman aineistoksi valikoitui hyvin monen tyyppisiä tutkimuksia. Aihetta lähestyttiin tutkimuksissa eri näkökulmista. Osassa käsiteltiin asumisen järjestämistä lainsäädännöllisestä näkökulmasta ja osassa taas tuotiin esiin hyvin käytännönläheisiä asioita. Aineistoa hankkiessani totesin, että aihetta ei ole tutkittu kovinkaan paljon, ja se todettiin myös useassa aineistoon valitussa tutkimuksessa, joten tutkielmani on hyvä lisä olemassa olevaan tutkimustietoon. Tutkielmani tuloksia voidaan esimerkiksi hyödyntää tausta-aineistona kotoutumislain uudistuksessa.

Vuosi 2015 näkyi selvästi tutkimustuloksista ja sen vaikutuksia pidemmällä tähtäimellä olisi hyvä tutkia tarkemmin. Tutkielmasta jäi ulkopuolelle muutaman hyvin kiinnostavan maan asumisen järjestämiskäytännöt. Olisi ollut kiinnostavaa tutkia myös Kreikan ja Italian vastaavia toimintatapoja, mutta niistä ei löytynyt sopivaa aineistoa. Jatkotutkimusaihe voisi olla ilman huoltajaa maassa olevien lasten itsenäistymisen tukeminen ja jälkihuollon järjestäminen eri maissa.

LÄHTEET

- Andersson, E. S., Skar, A. M. S., & Jensen, T. K. (2021). Unaccompanied refugee minors and resettlement: Turning points towards integration. *European Journal of Social Psychology*, 1-30. [online]
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/ejsp.2761>. Luettu 7.2.2022.
- Alitolppa-Niitamo, A. (2014). Ilman huoltajaa uudessa maassa. Teoksessa Heikkilä, E. (toim.) 2014. Haavoittuvasta lapsuudesta ehjään aikuisuuteen. Turku: Siirtolaisuusinstituutti. [online] <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-5889-74-1>. Viitattu 10.3.2022.
- Björklund, K. (2015). Unaccompanied refugee minors in Finland: Challenges and good practices in a Nordic context. Institute of Migration. [online]
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-5889-88-8>. Viitattu 13.2.2022
- EMN 2014. Euroopan muuttoliikeverkosto: Vuosittainen maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikkaa koskeva raportti, Suomi 2014. [online]
http://www.emn.fi/files/1225/EMN_Annual_report_FIN_final_low.pdf
Viitattu 13.2.2022.
- Espersson, M. & Westrup, U. (2020) Value Destruction in Swedish Welfare Services: Frontline Workers' Impact on Asylum-Seeking Minors' Possibilities of Creating Value in Early Integration. *International Journal of Public Administration* Volume 43, 2020 - Issue 2: International Migration: Policies, Practices, and Challenges Facing Governments. [online]
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01900692.2019.1672729>.
Luettu 7.2.2022.
- EU:n määritelmädirektiivi 2011/95/EU. [online] <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=celex%3A32011L0095> Luettu 14.1.2022.
- Eurostat, 2018. Newsrelease 73/2019 - 26 April 2019. [online]
<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/9751525/3-26042019-BP-EN.pdf/291c8e87-45b5-4108-920d-7d702c1d6990> Luettu 29.12.2021.
- Eurostat, 2020. Newsrelease 71/2020 – 28 April 2020. [online]
https://ec.europa.eu/eurostat/documents/portlet_file_entry/2995521/3-28042020-AP-EN.pdf/03c694ba-9a9b-1a50-c9f4-29db665221a8 Luettu 29.12.2021.
- Eurostat, 2021. Eurostat news. Julkaistu: 23.04.2021 [online]
<https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/-/ddn-20210423-1> Luettu 29.12.2021.
- Francia, G., Neubauer, A., & Edling, S. (2021). Unaccompanied migrant Children's rights: A prerequisite for the 2030 Agenda's sustainable development goals in Spain and Sweden. *Social Sciences*, 10(6), 185. [online]
doi:<http://dx.doi.org/10.3390/socsci10060185>. Luettu 7.2.2022.
- Heilemann, S. (2017). The accommodation and care system for unaccompanied minors in Austria. *Social Work and Society*, 15(1), 1. [online]
<https://www.proquest.com/scholarly-journals/accommodation-care-system->

- unaccompanied-minors/docview/2140075635/se-2?accountid=11774. Luettu 8.2.2022.
- Hiltunen A-K. (2019). Euroopan porteilla. Turvapaikkapolitiikan vaikeat vaiheet. Gaudeamus Oy. [online]
<https://www.ellibslibrary.com/reader/9789523455603> Viitattu 13.2.2022.
- Kangasniemi, M., Utriainen, K., Ahonen, S., Pietilä, A., Jääskeläinen, P., & Liikanen, E. (2013). Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: Eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon/Narrative literature review: From a research question to structured knowledge. *Hoitotiede*, 25(4), 291-301. [online]
<https://www.proquest.com/scholarly-journals/kuvaileva-kirjallisuuskatsaus-eteneminen/docview/1469873650/se-2?accountid=11774>. Viitattu 29.12.2021.
- Kallio, T. J. (2006). Laadullinen review -tutkimus metodina ja yhteiskuntatieteellisenä lähestymistapana. *Hallinnon tutkimus*, 25(2), 5. [online] <https://journal.fi/hallinnontutkimus/article/view/99500>. Viitattu 29.12.2021.
- Korkeimman hallinto-oikeuden vuosikirjapäätös, KHO 2019:45. antopäivä 9.4.2019. <https://www.kho.fi/fi/index/paatokset/vuosikirjapaatokset/1554464517790.html>. Viitattu 31.12.2021.
- Kuusisto-Arponen, A-K. & Korjonen-Kuusipuro, K. (2017). Yksin tulleiden maahanmuuttajanuorten asumiseen tarvitaan päättäjiltä rohkeita ratkaisuja. @Politiikasta.fi ISSN 2323-7090 [online] <https://politiikasta.fi/yksin-tulleiden-maahanmuuttajanuorten-asumiseen-tarvitaan-paattajilta-rohkeita-ratkaisuja>. Viitattu 21.12.2021.
- Kuusisto, A-K. & Korjonen-Kuusipuro, K. (2018). Yksin tulleet nuoret hallinnan kohteena: Suomalainen yhteiskunta näköalattomuuden vai toivon rakentajana? *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 26(4), 370-378. [online] <https://journal.fi/janus/article/view/76480/38329>. Luettu 8.2.2022.
- Laaksonen, M., Kuusisto - Niemi, S., & Saranto, K. (2010). Sosiaalityön tiedonhallinnan tutkimus - kirjallisuuskatsaus tutkimusmetodina. *Finnish Journal of EHealth and EWelfare*, 2(1), 26-32. [online]
<https://journal.fi/finjehew/article/view/2632>. Viitattu 21.12.2021.
- Laki kotoutumisen edistämisestä 386/30.12.2010. FINLEX. [online]
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>. Viitattu 31.12.2021.
- Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 746/17.6.2011. FINLEX. [online]
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110746>. Viitattu 31.12.2021.
- Lastensuojelulaki 417/13.4.2007. FINLEX. [online]
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>. Viitattu 31.12.2021.
- Lepola, O. (2012). Ei omainen eikä viranomainen – Selvitys ilman huoltajaa Suomeen tulleiden lasten edustajajärjestelmästä. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto. [online] https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/Ei_omainen_eika_viranomainen.pdf. Viitattu 13.2.2022.
- Lundqvist, K., Tantarimäki, S., Halttunen, T., Vanhanen, S. & yrittäjäyysosasto, T. j. (2017). Esiselvitys alaikäisinä ilman huoltajaa Suomeen tulleiden oleskeluluvan

- saaneiden tuen ja asumisen hallinnoinnista maakuntaudistuksen jälkeen. Työ- ja elinkeinoministeriö. [online] <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-208-8>. Viitattu 13.2.2022.
- Lyytinen, E., Ahonen, T. & Kallakorpi, S. (2019). Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa. Siirtolaisuusinstituutti. [online] <https://siirtolaisuusinstituutti.fi/wp-content/uploads/2019/12/t-02-isbn-978-952-7167-60-1-turvapaikanhaku-ja-pakolaisuus-suomessa.pdf>. Viitattu 9.3.2022.
- Maahanmuuttovirasto 2021a. [online] <https://migri.fi/miten-kiintiopakolaiset-valitaan->. Viitattu 31.12.2021
- Maahanmuuttovirasto 2021b. [online] <https://migri.fi/turvapaikan-hakeminen>. Viitattu 31.12.2021
- Martiskainen, T. & Toivonen, V. (2019). Kotoutumisen polku – Ilman huoltajaa tulleiden lasten oikeudet, tarpeet ja palvelut. Lastensuojelun keskusliiton verkkojulkaisu. [online] https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelunkeskusliitto/Kotoutumisen_polku_.pdf Viitattu 21.12.2021.
- Metsämuuronen J. (2008). Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologi-sarja 4. International Methelp ky, Jyväskylä: Gummerus kirjapaino. Viitattu 13.2.2022.
- Myllymäki, K. (2014). Varsinais-Suomen ELY-keskuksen tervehdys. Teoksessa Heikkilä, E. (toim.) 2014. Haavoittuvasta lapsuudesta ehjään aikuisuuteen. Turku: Siirtolaisuusinstituutti. [online] <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-5889-74-1>. Viitattu 31.12.2021.
- Pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus 77/1968, päivätty 28.7.1951 [online] https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1968/19680077/19680077_2. Viitattu 21.12.2021.
- Puusa, A., Juuti, P., Aaltio, I., Siltaoja, M. & Vehkaperä, M. (2011). Menetelmäviidakon raivaajat: Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. JTO.
- Salminen, A. (2011). Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa: Vaasan yliopiston julkaisuja 62. Julkisjohtaminen 4. Vaasa. [online] https://www.uwasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf Viitattu 21.12.2021.
- Schubert C. (2013). Kotoutumisen psykologia. Teoksessa: Olemme muuttaneet - ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä, 2013. Toim. Alitolppa-Niitamo A., Fågel S. & Säävälä M. Väestöliito. Taitotalo PrintOne, Helsinki. [online] https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/11/e38fea1b-olemme-muuttaneet-ja-kotoudumme_ilmankantta.pdf. Viitattu 13.2.2022
- Syrjäläinen E. (1994). Etnografinen opetuksen tutkimus: kouluetnografia. Teoksessa: Syrjälä L., Ahonen E., Syrjäläinen E. & Saari S. 1994 Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Kirjapaino Westpoint Oy, Kirjayhtymä Oy, Rauma. 68-112. Viitattu 13.2.2022.

- Struck, N. (2020). Residential care in Germany for refugee young people. *International Journal of Child, Youth & Family Studies*, 11(4), 80-95. [online] doi:<http://dx.doi.org/10.18357/ijcyfs114.2202019989> Luettu 9.2.2022.
- Ulkomaalaislaki 301/30.4.2004. FINLEX. [online] <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040301> Viitattu 21.12.2021.
- Unicef. Mikä on lasten oikeuksien sopimus. [online] <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/mika-on-lapsen-oikeuksien-sopimus/> Luettu 21.12.2021
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2017a. Käsikirja: Ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten psykososiaalinen tukeminen perheryhmäkodissa ja tukiasumisyksikössä. Työ- ja elinkeinoministeriö. [online] <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-273-6>. Viitattu 13.12.2021
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2017b. Ilman huoltajaa olevan alaikäisen edustaminen - Käsikirja kotoutumisvaiheeseen 12.6.2017. TEM oppaat ja muut julkaisut 7/2017. [online] <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-272-9>. Viitattu 13.12.2021
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2021a. Kotoutumisen sanasto. 1. laitos. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2021:54. Helsinki. [online] <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163545>. Viitattu 21.12.2021.
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2021b. Suositus ilman huoltajaa tulleiden perheryhmäkodeille, 10.12.2022. Paula Karjalainen neuvotteleva virkamies & Anna Bruun neuvotteleva virkamies. Luettu 18.2.2022.
- Valtioneuvosto 2021a. Valtioneuvoston selonteko kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:62. [online] <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-856-7>. Viitattu 11.3.2022.
- Valtioneuvosto 2021b. Ministerityöryhmän tiedote. [online] <https://valtioneuvosto.fi/-/1410853/ministerityoryhma-suomi-vastaanottaa-vuoden-2022-pakolaiskiintiössä-myo-s-afganistanilaisia-pakolaisia-1>. Luettu 13.12.2021.
- Wade, J. (2017). Pathways Through Care and After: Unaccompanied minors in England. *Social Work and Society. International Online Journal* Vol. 15 No. 2 (2017): Unaccompanied Minors in Europe - Part II / SPECIAL ISSUE: "Unaccompanied Minors in Europe - Part II" [online] <https://ejournals.bib.uni-wuppertal.de/index.php/sws/article/view/524>. Luettu 9.2.2022.
- YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 60/21.08.1991. FINLEX. [online] <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060>. Viitattu 21.12.2021.
- YK:n pakolaisjärjestö UNHCR. Global Trends 2020. [online] <https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>. Luettu 21.12.2021.
- Östman, C. (2019). Unaccompanied Refugee Minors in Sweden: Challenges in Residential Care and the Role of Professional Social Work. Printed by Mid Sweden University, Sundsvall. [online] <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1307087/FULLTEXT01.pdf>. Luettu 10.2.2022.